

ULUSLARARASI ERZİNCAN SEMPOZYUMU

International ERZİNCAN Symposium

BİLDİRİLER

CİLT - 2

28 Eylül - 01 Ekim 2016

September 28 – October 1, 2016

ERZİNCAN
VALİLİĞİ

ERZİNCAN
BELEDİYESİ

ERZİNCAN
ÜNİVERSİTESİ

Erzurum Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yerleşkesi / Erzurum University Faculty of Law Campus
ERZİNCAN - TÜRKİYE

II. MAHMUD DÖNEMİNDE ERZİNCANLI İSTANBUL MÜDERRİSLERİ MUDARRİSAS OF ISTANBUL FROM ERZİNCAN IN THE REİGN OF MAHMUD II Arzu GÜLDÖŞÜREN*

Özet

II. Mahmud dönemi İstanbul müderrislerinin bölgesel arka planını incelediğimizde, İstanbullu müderrisler yanında, Anadolu'dan, Rumeli'den, Kafkaslardan ve Arap vilayetlerinden gelen müderrislerin ilmiye teşkilatı içinde görev aldığını görüyoruz. Anadolu'dan gelerek İstanbul medreselerinde görev alan müderrislerin 18'i Erzincanlıdır. Bu tebliğde ilk olarak Erzincanlı müderrislerin sosyal kökenleri incelenmiş, İstanbul medreselerindeki görevleri yanında Huzur derslerindeki faaliyetleri, Galatasaray'daki hocalık vazifeleri, Padişah imamlıkları gibi diğer vazifeleri üzerinde durulmuştur. Bunun yanında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması gibi devrin mühim meseleleri karşısındaki tavırlarından, aldıkları nişanlardan ve katıldıkları teşrifat merasimlerinden bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erzincan, Kemah, Eğin/Kemaliye, II. Mahmud, Ulema, İlmiye, Müderris, Medrese.

Abstact

When we examine the regional background of İstanbul mudarrises of Mahmud II reign, besides the mudarrises from İstanbul, we see that the mudarrises who come from Anatolia, Rumeli, the Caucasus, Arab provinces take office in the ilmiye institution. 18 of the mudarrises who take office in the madrasas of İstanbul by coming from Anatolia are from Erzincan. In this communique, firstly, social origins of the mudarrisas from Erzincan are examined, besides their offices in the madrasas of İstanbul, their other missions are emphasized like their services in the Huzur lessons, their teacher duties in Galatasaray and their duties of imam for Sultan. In addition, their attitudes towards crucial issues of the reign like removing the Janissary, the medals which they get and the ceremonies of the protocol which they take part are mentioned.

Key words: Erzincan, Kemah, Eğin/Kemaliye, Mahmud II, Ulema, İlmiye, Mudarris, Madrasa.

İlmiye teşkilatı içerisinde görev alan müderris ve kadıları incelediğimiz zaman bunların bir kısmının İstanbul merkezli önemli ulema ailelerine mensup olduğunu aralarında devlet teşkilatı içerisinde görev alan kişilerin çocuklarının da bulunduğunu geriye kalan kısmını taşradan İstanbul dışından gelenlerin teşkil ettiğini görüyoruz. Osmanlı ulemasıyla ilgili son yıllarda yapılan çalışmaların artmasıyla birlikte İstanbul merkezli ulema aileleri ile ilgili birtakım araştırmalar yapılsa da Anadolu'dan İstanbul'a gelerek İstanbul medreselerinde ve kaza teşkilatında kendilerine yer bulmaya çalışan taşra kökenli müderris ve kadılarla ilgili araştırmalar hala alanın ihtiyacına cevap verecek seviyeye ulaşmamıştır. İşte tam da bu sebeple haklarında bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamış olan II. Mahmud dönemi Erzincan müderrislerini araştırmayı seçtik. Zira Erzincanlı müderrisler arasında medrese ve ardından da kaza teşkilatı içinde ilerleyerek önemli mevkilere yükselen kendilerine ve ardından gelen çocuklarına İstanbul'da yer bulan/yer açan müderrisler olmuştur. Bunlar bir taraftan medrese ve kaza teşkilatı içinde ilerlerken diğer taraftan başka önemli vazifeler de icra etmiş, devlet teşkilatıyla ilgili önemli hadiselerde rol almışlardır.

1. Müderrislerin Sosyal Kökenleri

II. Mahmud döneminde ilmiye teşkilatı içerisinde görev alan müderrislerin bölgesel arka planını incelediğimizde, İstanbulluların yanında Anadolu'dan, Rumeli'den, Kafkaslardan ve Arap vilayetlerinden gelen müderrislerin medrese derecelerinde görev aldığını görürüz. Bu dönemde ilmiye tarikinde vazife alan müderrisler arasında Anadolu vilayetlerinden gelenler 443 kişi ile birinci sırada yer almaktadır.¹ Anadolu vilayetlerden gelen 443 müderrisin 18'i Erzincanlıdır. Bu müderrisler *Tarik Defterleri*'nde sadece "Erzincanlı" olarak değil kimi zaman bağlı bulundukları

* Dr. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İstanbul-Türkiye, guldosurenarzu@yahoo.com

¹ Arzu Güldöşüren. *II. Mahmud Dönemi Osmanlı Uleması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2013. s. 114-115.

kazaya nispetle “Kemahlı” ve “Eğinli” olarak kaydedilmiştir.² Nitekim II. Mahmud döneminde medreselerde görev alan 18 müderristen sadece birisi Erzincanlı, diğeri Kemahlı³ olarak defterlerde yer alırken 7 müderris Eğinli⁴ olarak kayıtlara geçmiştir. Geriye kalan 9 müderris Eğinli olmalarına rağmen memleketlerine değil de ailelerine nispetle defterlerde yer almıştır. Bu dönemde görev alan müderrislerden 16’sı Eğinli biri Kemahlı diğeri Erzincanlıdır. Nitekim II. Mahmud döneminde Anadolu’dan gelen müderrislerin sayıca en fazla olduğu vilayetler sırasıyla Kastamonu, Konya, Bursa ve Eğin’dir.⁵

II. Mahmud döneminde İstanbul medreselerinde görev alan Erzincanlı müderrisleri incelerken onları üçlü bir tasnife tabi tuttuk. Şöyle ki birinci grubu Sultan II. Mahmud’un imamı Zeynelabidin Efendi’nin oğulları, torunları ve yeğeninden oluşan Zeynelabidin Efendizadeler teşkil etmektedir. İkinci grubu yine Sultan Mahmud dönemi müderrislerinden, Galatasaray hocalığında da bulunan Eğinli İbrahim Efendi’nin oğulları ve yeğeninden oluşan Eğinli İbrahim Efendizadeler oluşturmaktadır. Üçüncü grubu ise bir aile olarak değil de bu dönemde tek başlarına ilmiye basamaklarında yer alan Eğin, Kemah ve Erzincanlı beş müderris teşkil etmektedir. Neticede birinci ve ikinci grupta yer alan müderrisler bir aile olarak ilmiye basamaklarında ilerlerken son grupta yer alan müderrisler böyle bir yapıdan uzak bir şekilde bireysel olarak tarikte görev almışlardır.

II. Mahmud dönemi Erzincanlı İstanbul müderrislerden ve onların sosyal kökenlerinden bahsedecek olursak, bunlar arasında sayıca en kalabalık grubu Sultan II. Mahmud’un imamı Mehmed Zeynelabidin Efendi ve onun beş oğlu, iki torunu ile bir yeğeninden oluşan Zeynelabidin Efendizadeler ya da diğeri adıyla Zeynizadeler oluşturmaktadır.⁶ Zeynelabidin Efendi’nin 1236 (1820-1821)’de Sultan Mahmud’un ikinci imamlığına yükselmesinden sonra 1239-1252 (1823-1824/1836-1837) yılları arasında bu aileden toplam sekiz kişi 14 yıllık süreçte ilmiye teşkilatına müderris olarak girmiştir. Zeynelabidin Efendi, İbtida-i Haric müderrisliğiyle ilgili bilgilerin verildiği *Tarik Defteri*’nde memleketine nispetle yani Eğinli olarak değil, imamlığında bulunduğu Reiszade Mustafa Aşir Efendi’ye nispetle “Hafid Efendi İmamı” olarak kaydedilmiştir.⁷ Bu durum sonrasında da devam etmiş bu sefer Sultan II. Mahmud’un imamlığında bulunması üzerine padişah imamlığı görevine atıfta bulunularak “imam-ı sâni-i hazret-i şehriyari” ya da “imam-ı evvel-i hazret-i şehriyari” Mehmed Zeynelabidin Efendi olarak defterlerde yer almıştır. Ondan sonra gelen çocukları, torunları ve yeğeni de yine memleketlerine nispetle değil de atalarına nispetle “Zeynelabidin Efendizade” olarak kaydedilmiştir. Mehmed Zeynelabidin Efendi, 1236 (1820-1821)’de “imam-ı sâni-i sultani” yani Sultan II. Mahmud’un ikinci imamı olmuş, 1241 (1825-1826)’da ise “imam-ı evvel” yani birinci imamlığa getirilmiştir.⁸ Zeynelabidin Efendi’nin padişah imamlığına getirilmesinden vefatına kadar geçen sürede beş oğlu, iki torunu ve bir yeğeni ilmiye tarikine müderris olarak girmiştir. Tarike giriş sırasına göre Zeynelabidin Efendizadeler, Mehmed Cemaleddin Efendi, İbrahim Halil Efendi, Mehmed Afif Efendi, Mehmed Hulusi

² Çalışmamıza konu olan Erzincanlı müderrisleri seçerken Cumhuriyet dönemindeki idari taksimatı göz önüne aldık. Böylece bugün Erzincan ilinin sınırları içerisinde yer alan Kemah ve Eğin ilçelerine mensup müderrisler de araştırmamıza dahil edildi.

³ Tanzimat’ın ilanıyla birlikte yapılan düzenlemeler sonrasında Erzurum eyaletine bağlı Erzincan sancağının bir kaza merkezi olan Kemah, 1867 Vilayet Nizamnamesi’nde yine Erzincan’a bağlı bir kaza merkeziydi. 1914 yılında da Erzincan sancağının kaza merkeziydi. Cumhuriyet döneminde de bu konumunu sürdürdü. İlhan Şahin. (2005). “Kemah”. *DİA*, XXV, s. 220.

⁴ Eğin, XIX. yy’ın ikinci yarısında Mamüretü’l-aziz vilayetine bağlandı. Cumhuriyetin başlarında ise Elazığ vilayetine bağlı bir kaza merkeziydi. 1926 yılında Malatya’ya, 11 Mayıs 1938 tarihli kanunla da Erzincan iline bağlandı. Erdoğan Akkan, Metin Tuncel. (2005). “Kemaliye”, *DİA*, XXV, s. 237.

⁵ Güldöşüren, *II. Mahmud Dönemi Osmanlı Uleması*, s. 116.

⁶ Yılmaz Öztuna. Devletler ve Hanedanlar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996. (c. II). s. 917. Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmani*. Matbaa-i Amire. 1308. (c. IV). s. 693. Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmani*. hazırlayan Nuri Akbayan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996. (c. V). s. 1713.

⁷ Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri (TD)*, nr.56, vr. 54a.

⁸ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayan, IV, 1727. Zeynelabidin Efendi’nin imamlığı sırasında cereyan eden bir olay için bkz. Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001, s. 21.

Efendi, Mehmed Sunuhi Efendi, Mehmed Ruhi Efendi, Mehmed Mahir Efendi ve Mehmed İmadeddin Efendi'dir.

Mehmed Zeynelabidin Efendi'den sonra aile Mehmed Cemaleddin Efendi ve Mehmed İmadeddin Efendi üzerinden yürümüştür. Mehmed İmadeddin Efendi'nin tespit edebildiğimiz tek oğlu Mehmed Zeynelabidin Efendi'dir. Kaynaklarda Mehmed Afif Efendi'nin Mehmed İmadeddin Efendi'nin oğlu olduğuna dair bir bilgi olsa da⁹ *Tarik Defterleri*'nde sadece Zeynelabidin Efendi Hafidi es-Seyyid Mehmed Afif Efendi olarak kaydedildiği için babasının kimliği konusunda net bir şey söyleyemiyoruz. Kaynaklarda Zeynelabidin Efendi'den bahsedilirken babasının adı İmadeddin Efendi olarak zikredilirken Afif Efendi için böyle bir şey sözkonusu değildir. *Sicill-i Osmani*'de, İmadeddin Efendi'nin Ali Efendi isminde bir oğlu daha olduğu bilgisi vardır ki onun hakkında herhangi bir kayda ulaşamadık.¹⁰ Kaynaklarda İbrahim Hali Efendi'nin, Veliyüddin Efendi'nin oğlu olup Zeynelabidin Efendi'nin kızkardeşinin çocuğu olduğu bilgisi verilmiştir.¹¹ *Tarik Defterleri*'nde Zeynelabidin Efendi Hafidi es-Seyyid İbrahim Halil Efendi olarak geçtiği ve babasının adı açıkça zikredilmediği için bu konuda kesin bir şey söyleyemiyoruz. Cemaleddin Efendi'nin üç oğlu olup ikiz oğulları Hikmet ve Muhyiddin Efendi büyük oğlu ise Mehmed Şemseddin Efendi'dir. Ailenin bir sonraki neslinden tespit edebildiğimiz tek üyesi Şemseddin Efendi'nin oğlu Mehmed Bey'dir.¹²

Zeynelabidin Efendi'nin babasının mesleği ve eğitim süreçleri hakkında herhangi bir bilgi elde edemesek de çocuklarının müderris bir babaya sahip olduğunu biliyoruz ki aynı şekilde torunlarının babaları da ilmiyedendir. Zeynelabidin Efendi'nin çocuklarının ve torunlarının eğitim süreçleri hakkında sarıh bilgiler elimizde olmasa da babalarının görevi dolayısıyla İstanbul medreselerinde eğitim almış olmalıdırlar.

Zeynelabidin Efendizadeler

Padişah İmam/Müderris	Müderrisler	Tarike Giriş Tarihi
İmam-ı evvel-i şehriyari es-Seyyid Mehmed Zeynelabidin Efendi	Mehmed Cemaleddin Efendi	12 Rebiülevvel 1239
	İbrahim Halil Efendi	3 Ramazan 1243
	Mehmed Afif Efendi	29 Cumadelahire 1247
	Mehmed Hulusi Efendi	11 Muharrem 1251
	Mehmed Sunuhi Efendi	11 Muharrem 1251
	Mehmed Ruhi Efendi	17 Ramazan 1251
	Mehmed Mahir Efendi	17 Ramazan 1251
	Mehmed İmadeddin Efendi	7 Safer 1252

II. Mahmud dönemi Erzincanlı İstanbul müderrisleri içerisinde ikinci grubu teşkil eden Eğinli İbrahim Efendizadelere gelince, Eğinli İbrahim Efendi II. Mahmud dönemi müderrislerinden olduğu gibi Galatasaray'da hocalık yapmış, Huzur derslerinde görev almış, yeniçeri ocağının kaldırılması sırasında Sultan Mahmud'a destek olmuş önemli müderrislerden biridir. Eğinli İbrahim Efendi'nin iki oğlu ve bir yeğeni 1247-1253 (1831-1832/1837-1838) yılları arasında ilmiye tarikine girmiştir. İbrahim Efendi'nin oğulları ve yeğeni hem memleketlerine hem de babalarına nispetle tarikte "Eğinli İbrahim Efendizadeler" olarak yer almıştır. İbrahim

⁹ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, II, 917.

¹⁰ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, V, 1713.

¹¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, III, 583. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, III, 797.

¹² Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, V, 1713.

Efendi'nin oğulları Mehmed Tahir Efendi ve Ahmed Şakir Efendi, yeğeni ise Kasım Efendi'dir. Kasım Efendi ile ilgili *Sicill-i Osmani*'de yer alan bilgide o da İbrahim Efendi'nin oğlu olarak gözükmektedir.¹³ Fakat *Tarik Defterleri*'nde "Eğimli İbrahim Efendi Biraderzadesi es-Seyyid Kasım Efendi" olarak geçtiği için oğlu değil yeğeni olduğunu düşünüyoruz.

İbrahim Efendi'nin babasının mesleği ya da eğitim süreçleri hakkında yeterli bilgiye ulaşamadık. Fakat kendisinin Yasincizade Abdülvehhab Efendi'nin yetiştirdiği ulemadan olduğunu ve ondan icazet aldığını biliyoruz.¹⁴ Çocukları da tıpkı Zeynelabidin Efendizadeler gibi müderris bir babaya sahip oldukları için İstanbul medreselerinde eğitim almış olmalıdırlar.

Eğimli İbrahim Efendizadeler

Müderris	Müderrisler	Tarike Giriş Tarihi
Eğimli İbrahim Efendi	Mehmed Tahir Efendi	9 Receb 1247
	Ahmed Şakir Efendi	6 Ramazan 1253
	Kasım Efendi	6 Ramazan 1253

Medrese teşkilatında görev alan üçüncü grubu teşkil eden Eğimli, Kemahlı ve Erzincanlı müderrislere gelince bunların üçü defterlerde memleketlerine nispetle Eğimli olarak yer almış, biri yine bağlı bulunduğu kazaya nispetle Kemahlı sonuncusu ise Erzincanlı olarak zikredilmiştir. Bu müderrislerin biri hariç dördü 1246-1251 (1830-1831/1835-1836) yılları arasında tarike girmiştir. Eğimli müderrisler Mehmed Efendi, Mehmed Tahir Efendi ve Ömer Efendi'dir. Kemahlı olarak kayda geçen tek müderris Halil Efendi'dir. Erzincan nisbesiyle *Tarik Defterleri*'nde yer alan müderris ise Erzincani Sururi Efendizade olarak anılan Ahmed Sıdkı Efendi'dir.

Son grupta yer alan müderrislerin sosyal kökenleri, babalarının meslekleri ya da eğitim süreçleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Yine aynı şekilde bu müderrislerin çocuklarının var olup olmadığı ya da ilmiye basamaklarında görev alıp almadığıyla ilgili de herhangi bir bilgi elde edemedik.

Eğimli/Kemahlı/Erzincanlı Müderrisler

Müderrisler	Tarike Giriş Tarihi
Mehmed Efendi (Eğimli)	19 Muharrem 1246
Mehmed Tahir Efendi (Eğimli)	27 Rebiülevvel 1250
Ömer Efendi (Eğimli)	18 Muharrem 1200
Halil Efendi (Kemahlı)	27 Rebiülevvel 1250
Ahmed Sıdkı Efendi (Erzincani Sururi Efendizade)	1 Rebiülahir 1251

2. Meslek Hayatları

II. Mahmud dönemi İstanbul müderrislerini incelediğimiz bu çalışmamızın sınırları içerisine bu dönemde ilmiye tarikinde görev almış müderrisler giriyordu. Bu müderrislerin Sultan Mahmud dönemi sonrasında da medrese derecelerinde görev aldığını hatta bir kısmının kaza tarikine intikal ederek kadılık vazifesini yerine getirdiğini içlerinde bazılarının ise Anadolu ve Rumeli kadiaskerliği gibi yüksek makamlara çıktığını tespit ettik. Bu müderrislerin sadece II. Mahmud dönemindeki görevlerini verdiğimiz takdirde onlar hakkındaki bilgilerin ve yapılan yorumların eksik kalacağını gördük. Bu nedenle çıkış noktamız II. Mahmud dönemi Erzincanlı İstanbul müderrisleri olmakla birlikte müderrislerin tespit edebildiğimiz kadarıyla bütün görevlerini vermeyi ve değerlendirmelerimizi de bunlar üzerinden yapmayı tercih ettik.

¹³ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, IV, 50-51. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayan, III, 874.

¹⁴ Fethi İsfendiyaroğlu. *Galatasaray Tarihi*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1952. (c. I), s.450.

Başlangıçta yaptığımız üçlü tasnifi sürdürerek müderrisleri üç grup altında inceleyeceğiz. İlk grubu teşkil eden Zeynelabidin Efendizadelerden başlayacak olursak, Sultan II. Mahmud'un imamı Mehmed Zeynelabidin Efendi,¹⁵ 15 Şevval 1213 (22 Mart 1799)'da¹⁶ Evliya Mehmed Efendi (Salise-i) Medresesi İbtida-i Haric müderrisliği ile tarike girmiştir.¹⁷ 1226 (1811-1812)'de Dersiyeye-i Emetullah Hatun (Vefa Camii'ndeki) Medresesi'ne Musıla-i Sahn, 1234 (1818-1819)'da Cedide-i Abdurrahim Efendi Medresesi'ne İbtida-i Altmışlı, 1235 (1819-1820)'de Etmekcizade Ahmed Paşa Medresesi'ne Hareket-i Altmışlı, 20 Cumadelula 1237 (12 Şubat 1822)'de Etmekcizade Ahmed Paşa Medresesi'ne 40 akçe ile Hamise-i Süleymaniye müderrisi tayin edilmiştir.¹⁸ Bundan sonra kaza tarikine geçmiştir. 1 Rebiülahir 1239 (5 Aralık 1823)'te Selanik kadılığına getirilmiştir.¹⁹ 1 Rebiülahir 1240 (23 Kasım 1824)'te görev süresinin dolmasıyla Selanik kadılığından mazul olmuştur.²⁰ 19 Cumadelula 1240 (9 Ocak 1825)'de Mekke payesi ile 900 gurus Kuşadası arpalığı ile Haremeyn mazulü olmuştur.²¹ 7 Safer 1242 (10 Eylül 1826)'da İstanbul payesi ile yine 900 gurus Kuşadası arpalığı ile İstanbul kadılığından mazul olmuştur.²² 3 Şevval 1243 (18 Nisan 1828)'de yine paye ile İslimye ve Mihalic arpalıkları ile Anadolu kadiaskerliğinden mazul olmuştur.²³ 20 Şaban 1246 (3 Şubat 1831)'de Anadolu kadiaskerliğine getirilmiş, görev süresi 3 ay 10 gün uzatılmıştır.²⁴ 3 Rebiülahir 1247 (11 Eylül 1831)'de 1500 gurus Mihalic, 2500, 1250 gurus İslimye, 2000, 3500 gurus Tırnovi arpalıkları ile Rumeli kadiaskerliğinden mazul olmuştur.²⁵ 1 Zilhicce 1247 (2 Mayıs 1832) Anadolu kadiaskeri tayin edilmiştir.²⁶ 1 Şevval 1249 (11 Şubat 1834)'de Rumeli kadiaskerliğine getirilmiş ve görev süresi 5 ay uzatılmıştır.²⁷ 1 Rebiülevvel 1251 (27 Haziran 1835)'de ikinci kez Anadolu kadiaskerliğinden mazul olmuştur²⁸ 7 Şevval 1251 (26 Ocak 1836)'da imamlıktan azledilmiştir.

¹⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II, 435. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, V, 1711.

¹⁶ 15 Ramazan 1213 (20 Şubat 1799)'da tarihi girdiği bilgisi verilmiştir. İstanbul Müftülüğü Şer'iyet Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 13. Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 64, vr. 9a.

¹⁷ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 8879, vr. 69a. Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 56, vr. 54a.

¹⁸ Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 66, vr. 38b.

¹⁹ (TD), nr. 64, vr. 25a. "1239 (1823-1824) Selanik" kaydı vardır. (TD), nr. 8879, vr. 69a. 1 Rebiülevvel 1238 (16 Kasım 1822)'de Etmekcizade Ahmed Paşa müderrisi imam-ı sâni Zeynelabidin Efendi'ye Selanik kadılığı tevcih edilmiştir. BOA, AE.SMHD. II., 114/9663. (TD), nr. 56, vr. 54a.

²⁰ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 855, vr. 109a.

²¹ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 8882, vr. 22b. "Paye şud" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 855, vr. 89a. "1240 (1824-1825) Paye-i Mekke" bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 8879, vr. 69a. "Paye Mekke şud" ifadesi vardır. (TD), nr. 855, vr. 109a. "Mekke payesi 1240 (1824-1825)" kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 54a.

²² (TD), nr. 8882, vr. 20a. "1243 (1827-1828) Paye şud" bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 855, vr. 81b. "1242 (1826-1827) İstanbul payesi" kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 54a. "Paye-i İstanbul şud" kaydı vardır. (TD), nr. 8882, vr. 22b.

²³ Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 59, vr. 13b. "Anadolu payesi 1243 (1827-1828)" kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 54a. 3 Zilhicce 1243 (16 Haziran 1828)'de paye ile İslimye ve Mihalic arpalıkları ile Rumeli kadiaskerliğinden mazul olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 59, vr. 12b. "3 Şevval 1243 (18 Nisan 1828)'de 4600, 1400 gurus Mihalic, İslimye arpalıkları ile mazul olduğu kaydedilmiştir. (TD), nr. 13. "3 Şevval Mihalic, İslimye" kaydı vardır. (TD), nr. 855, vr. 75b.

²⁴ (TD), nr. 59, vr. 3a. "Müşarünileyh hazretlerine kırk yedisinin Zilkadesi gayetine kadar med olunmuştur" ifadesi yer almaktadır. Ayrıca "Bilfiil Saderet-i Anadolu 20 Şaban 1246 (3 Şubat 1831) kaydı da vardır. (TD), nr. 13. (TD), nr. 855. "Bilfiil şud 20 Şaban 1246 (3 Şubat 1831)" bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 59, vr. 13b. (TD), nr. 56, vr. 54a. Görev süresinin uzatılmasıyla ilgili bir belge için bkz. BOA, C.ADL, 34/2037.

²⁵ Süleymaniye Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 3844. "Tırnovi 6500" gurus kaydı vardır. (TD), nr. 855, vr. 70a. 3 Zilhicce 1247 (4 Mayıs 1832)'de paye ile 6500 gurus Tırnovi, 1100 gurus İslimye, 1500 gurus Mihalic, Molova, Gemlik arpalıkları ile mazul olduğu bilgisi verilmiştir. Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 58, vr. 31b. "3 Zilhicce 1247 (4 Mayıs 1832) 1600, 1400 gurus, Mihalic, İslimye, 3600 gurus Tırnovi" arpalıkları ile mazul olduğu bilgisi verilmiştir. "Paye-i Rumeli şud", (TD), nr. 13. 3 Rebiülahir 1243 (24 Ekim 1827) Paye şud (TD), nr. 855, vr. 75b. "Rumeli payesi 1248 (1832-1833) ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 54a.

²⁶ (TD), nr. 64, vr. 9a.

²⁷ (TD), nr. 59, vr. 2b. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 855, vr. 1 "Bilfiil Rumeli şud Şevval 1249 (Şubat-Mart 1834)" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 13. (TD), nr. 56, vr. 54a. "Bilfiil şud Şevval 1249 (Şubat-Mart 1834)" bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 59, vr. 2b. Şevval 1249 (Şubat-Mart 1834) bilfiil şud kaydı da vardır. (TD), nr. 58, vr. 31b.

²⁸ (TD), nr. 64, vr. 9a.

1 Rebiülahir 1255 (14 Haziran 1839)'da Rumeli kadıaskerliğine getirilmiştir.²⁹ 24 Cumadelula 1255 (1 Ağustos 1839)'da vefat etmiştir.³⁰

Zeynelabidin Efendi'nin ilk oğlu Mehmed Cemaleddin Efendi,³¹ 12 Rebiülevvel 1239 (16 Kasım 1823)'de Davud Paşa (Saniye-i) Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi olmuş,³² 7 Şaban 1241 (17 Mart 1826)'da Dersiyeye-i Osman Efendi Medresesi'ne Hareket-i Haric,³³ 7 Safer 1242 (10 Eylül 1826)'da Mehmed Paşa (Edirnekapı'daki) Medresesi'ne İbtida-i Dahil,³⁴ 12 Muharrem 1244 (25 Temmuz 1828)'de Dersiyeye-i Katib-i Bosnavi es-Seyyid Mustafa Efendi Medresesi'ne Hareket-i Dahil,³⁵ 9 Cumadelula 1248 (4 Ekim 1832)'de Saray-ı İbrahim Paşa (Rabia-i) Medresesi'ne 12 akçe ile Musıla-i Sahn,³⁶ 1251 (1835-1836)'da Saray-ı İbrahim Paşa (Rabia-i) Medresesi'ne itibari olarak Sahn-ı Seman,³⁷ 25 Rebiülahir 1252 (9 Ağustos 1836)'da Haydar Paşa Medresesi'ne İbtida-i Altmışlı,³⁸ 17 Şevval 1252 (25 Ocak 1837)'de Malulzade Medresesi'ne 50 akçe ile Hareket-i Altmışlı,³⁹ 27 Rebiülahir 1255 (10 Temmuz 1839)'da muvakkaten getirildiği İzmir kadılığından Mahrec mazulü olmuştur.⁴⁰ 1 Cumadelula 1257 (21 Haziran 1841)'de İzmir kadısı olarak tayin edilmiş, görev süresi 5 ay uzatılmıştır.⁴¹ 1 Şevval 1262 (22 Eylül 1846)'da Bursa kadılığına getirilmiş, görev süresi 2 ay uzatılmıştır.⁴² 1 Rebiülevvel 1262 (27 Şubat 1846)'da 787,5 gurus Çirmen arpalığı ile Bursa kadılığından mazul olmuştur.⁴³ 21 Şevval 1262 (12 Ekim 1846)'da 883 gurus Muğla arpalığı ve paye ile Haremeyn mevleviyetinden mazul olmuştur.⁴⁴ 23 Şevval 1264 (22 Eylül 1848)'de 883 gurus Muğla arpalığı ile ve paye ile İstanbul kadılığından mazul olmuştur.⁴⁵ 7 Ramazan 1270 (3 Haziran 1854)'de

²⁹ BOA, *AE.SMHD. II.*, 112/9555.

³⁰ “Sudurdan olduğu halde rahimehullah” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr.64, vr. 25a. “24 Cumadelula 1255 (1 Ağustos 1839) Rahimehullah” kaydı vardır. (TD), nr. 58, vr. 31b. “24 Cumadelula 1255 (1 Ağustos 1839) Rahimehullau tealâ” bilgisi kayıtlıdır. (TD), nr. 3844. “Fevt şud” kaydı vardır. (TD), nr. 855, vr. 70a. “1255 (1839-1840) Rahimehullah” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 64, vr. 9a. (TD), nr. 56, vr. 54a.

³¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II, 84-85. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, II, 391.

³² (TD), nr. 8879, vr. 98a. (TD), nr. 855, vr. 362a.

³³ (TD), nr. 855, vr. 348b.

³⁴ (TD), nr. 855, vr. 309a.

³⁵ (TD), nr. 59, vr. 67a.

³⁶ (TD), nr. 59, vr. 58a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 97b.

³⁷ (TD), nr. 3844.

³⁸ (TD), nr. 3844.

³⁹ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 76b.

⁴⁰ (TD), nr. 3844. “Muvakkaten kadı” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 58, vr. 49a. İstanbul Müftülüğü Şer’iye Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 15. “İzmir şud ve azli yevmi tevcihinden tavra 1255 (1839-1840)” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 58, vr. 76b.

⁴¹ “Yevmi tevcihinden azli muteberdir ve rütbesi tevcihinden muteber” ifadeleri kayıtlıdır. “Ba-irade 1258 (1842-1843) bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 64, vr. 38a. Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 67, vr. 10b. “Safer 1257 (Mart-Nisan 1841)” ve “7600 gurus” kaydı vardır. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58 vr. 20b. (TD), nr. 855, vr. 51b. “İzmir 1256” ifadesi kayıtlıdır. (1840-1841) (TD), nr. 56, vr. 76a.

⁴² (TD), nr. 67, vr. 6a. (TD), nr. 58, vr. 11b. Taksim Atatürk Kitaplığı, *Tarik Defteri* (TD), nr. 094, vr. 7a. (TD), nr. 855. “Bursa 1263 (1846-1847)” kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 76a. “Bursa şud” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 58, vr. 49a. “1 Şevval, medd-i mah 2” kaydı vardır. (TD), nr. 15.

⁴³ (TD), nr. 64, vr. 96b. “Şevval 1262 (Eylül-Ekim 1846) Mekke payesi şud” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 855, vr. 102a.

⁴⁴ “21 Şevval 1262 (12 Ekim 1846) Paye-i Mekke şud” kadyı vardır. (TD), nr. 67, vr. 75a. “782 Muğla ve Paye şud” ifadesi kayıtlıdır. Taksim Atatürk Kitaplığı, *Tarik Defteri* (TD), nr. 080, vr. 17a. (TD), nr. 15. İstanbul Müftülüğü Şer’iye Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 16. “782 Muğla” kaydı vardır. (TD), nr. 094, vr. 26b. “776 Muğla, 25 Şevval 1262 (16 Ekim 1846) Paye şud” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 855, vr. 94a. “Mekke payesi 1262 (1845-1846)” kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 76a.

⁴⁵ (TD), nr. 67, vr. 73a. “783,5 Muğla, 2433 Bayramic” kaydı vardır. Tarih “25 Şevval” olarak verilmiştir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 2560, vr. 41a. (TD), nr. 58, vr. 41b. “2433 Bayramic, 782 Muğla” ve Paye şud” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 080, vr. 16a; (TD), nr. 094, vr. 23b. “776 Muğla, 2433 Bayramic” kaydı vardır. (TD), nr. 855, vr. 84a. Ay “Rebiülevvel” olarak kaydedilmiş, “783 Muğla” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 64, vr. 135b. “1 Cumadelula 1265 (25 Mart 1849) 2133,5 gurus Bayramic” ve “Paye şud 29” kaydı vardır. (TD), nr. 64, vr. 78b. “25 Şevval” ve “787 Muğla, 2433 Bayramic” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 15. “İstanbul payesi 1264 (1847-1848)” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 76a.

Anadolu payesi ile 3433 gurus Bayramic arpalığı ile Anadolu kadıaskerliğinden mazul olmuştur.⁴⁶ 7 Rebiülahir 1274 (25 Kasım 1857)'de 3433 gurus Bayramic arpalığı ile Rumeli kadıaskerliğinden mazul olmuştur.⁴⁷ 1 Rebiülevvel 1273 (30 Ekim 1856)'da Anadolu kadıaskerliğine getirilmiştir.⁴⁸ 9 Rebiülahir 1274 (27 Kasım 1857)'de Rumeli kadıaskerliğinin payesi ile mazul olmuştur.⁴⁹ 1 Cumadelhire 1278 (4 Aralık 1861)'de Rumeli kadıaskerliğine tayin edilmiştir.⁵⁰ Muharrem 1285'de ikinci kez Rumeli kadıaskeri olmuştur.⁵¹ Muharrem 1291 (Şubat-Mart 1874)'de üçüncü kez Rumeli kadıaskeri tayin edilmiştir.⁵² 15 Şaban 1297 (23 Temmuz 1880)'de dördüncü kez Rumeli kadıaskeri tayin edilmiştir.⁵³

Zeynelabidin Efendi'nin torunu İbrahim Halil Efendi,⁵⁴ 3 Ramazan 1243 (19 Mart 1828)'de Dersiyiye-i Hacı Ataullah Efendi Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmiş,⁵⁵ 15 Rebiülahir 1244 (25 Ekim 1828)'de Osman Efendi (Rabia-i) Medresesi'ne Hareket-i Haric,⁵⁶ 21 Şaban 1245 (15 Şubat 1830)'da Pirincci Sinan Medresesi'ne İbtida-i Dahil,⁵⁷ 25 Şevval 1247 (28 Mart 1832)'de Darülhadis-i Kariye Medresesi'ne Hareket-i Dahil,⁵⁸ 1 Rebiülahir 1252 (16 Temmuz 1836)'da Kadıasker Mehmed Efendi Medresesi'ne 20 akçe ile Musıla-i Sahn,⁵⁹ 21 Muharrem 1262 (19 Ocak 1846)'da Sahn-ı Seman,⁶⁰ 1 Şaban 1262 (25 Temmuz 1846)'da Kirmastı Medresesi'ne 30 akçe ile İbtida-i Altmışlı⁶¹ 21 Muharrem 1263 (9 Ocak 1847)'de Kirmastı Medresesi'ne 30 akçe ile itibari olarak Hareket-i Altmışlı,⁶² 5 Zilhicce 1264 (2 Kasım 1848)'de Kirmastı Medresesi'ne 40 akçe ile itibari olarak Hamise-i Süleymaniye müderrisi tayin edilmiştir.⁶³ Bundan sonra kaza tarikine geçmiş, 1 Şaban 1267 (1 Haziran 1851)'de Kudüs kadısı tayin edilmiştir.⁶⁴ 1 Şaban 1268 (21 Mayıs 1852)'de görev süresinin dolmasıyla Kudüs

⁴⁶ Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 62, vr. 19a. (TD), nr. 080, vr. 15a. "2461 Bayramic, 5000 Ankara" ve Paye şud" kaydı vardır. (TD), nr. 16. "Ankara 5000, Bayramic 2433" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 094, vr. 8b. "Anadolu payesi bilfiil şud 1265 (1848-1849)" bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 56, vr. 76a. "2133 Bayramic" ve "Paye şud 7 Ramazan 1270 (3 Haziran 1854)" ifadeleri kayıtlıdır. (TD), nr. 16.

⁴⁷ (TD), nr. 62, vr. 15a. "Birgi 4003, 5996,5" kaydı vardır. İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 18, vr. 44b. "Birgi 3326 4497" gurus bilgisi verilmiştir. İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 17, vr. 72b. "Rebiülahir 1274 (Kasım-Aralık 1857) Bayramic 2133" ve "Paye şud" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 080, vr. 15a.

⁴⁸ "Kısmet bedeli 6250 gurus" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 080, vr. 3a. 16.

⁴⁹ Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 61, vr. 22b. (TD), nr. 080, vr. 13a. "3336, 4497 Birgi" kaydı vardır. İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 19. "5000 Ankara, 5996 Birgi" bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 16. (TD), nr. 094, vr. 18.

⁵⁰ BOA, A.DVN, 174/44. (TD), Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* nr. 65, vr. 5b. (TD), nr. 17, vr. 6b. "Rumeli payesi bilfiil şud 1277 (1860-1861)" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 76a.

⁵¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II, 84-85. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, II, 391.

⁵² "2308 gurus" kaydı vardır. (TD), nr. 61, vr. 3b.

⁵³ "Rahimehullah" kaydı vardır. Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 68, vr. 2b.

⁵⁴ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, I, 163. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan, III, 764-765.

⁵⁵ (TD), nr. 855, vr. 345b. Göreve geldiği tarih "20 Ramazan" Medrese "Salise-i Pertev" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 79a.

⁵⁶ (TD), nr. 59, vr. 73b. (TD), nr. 25. (TD), nr. 855, vr. 332a.

⁵⁷ (TD), nr. 59, vr. 69b. Zeyrekteki "Dersiyiye-i Abdülkadir" Medresesi'ne müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 855, vr. 222b.

⁵⁸ (TD), nr. 59, vr. 63a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 108a.

⁵⁹ Hareket-i Altmışlı müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 100b.

⁶⁰ (TD), nr. 15. (TD), nr. 855, vr. 233b.

⁶¹ (TD), nr. 15. "21 Safer 1263 (8 Şubat 1847) "Tafrâ şud" kaydı vardır. (TD), nr. 855, vr. 215a. "Kirmastı Medresesi'ne 30 akçe ile" İbtida-i Dahil müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 29b.

⁶² (TD), nr. 67, vr. 98b. Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 57, vr. 80a. (TD), nr. 080, vr. 34b. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 61b. (TD), nr. 855, vr. 158a; 195b. "Ba tafrâ ez-İbtida-i Altmışlı" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 57, vr. 80a. "Ba-irade-i şahane tafrâ kerd " bilgisi vardır. (TD), nr. 56, vr. 79a. "İbtida-i Altmışlı Kirmastı Tafrâ kerd İla Hareket-i Altmışlı" kaydı vardır. (TD), nr. 58, vr. 86a.

⁶³ (TD), nr. 2560, vr. 59b. (TD), nr. 080, vr. 27a. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 48a. "Terfi ba-Hamise 47 kaydı vardır. (TD), nr. 080, vr. 34b. "5 Zilhicce 1264 (2 Kasım 1848) ba-irade-i şahane Hamise şud" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 61b. "İbtida-i Altmışlı Kirmastı Tafrâ kerd İla Hareket-i Altmışlı" kaydı vardır. (TD), nr. 58, vr. 86a.

⁶⁴ (TD), nr. 62, vr. 8a. (TD), nr. 64, vr. 14b. (TD), nr. 2560, vr. 7b. (TD), nr. 29. (TD), nr. 15. (TD), nr. 855. (TD), nr. 080, vr. 8a. (TD), nr. 56, vr. 79a. "Kudüs-i şerif şud" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 855, vr. 158a; (TD), nr. 15. "Kudüs

kadılığından mazul olmuştur.⁶⁵ 17 Muharrem 1274 (7 Eylül 1857)'de 950 gurus Piravişte, 1200 gurus Eskişehir arpalıkları ile Medine kadılığından mazul olmuştur.⁶⁶ 1 Şaban 1275 (6 Mart 1859)'da Şam kadılığına getirilmiştir.⁶⁷ 17 Muharrem 1278 (25 Temmuz 1861)'de 50, 950 gurus Piravişte ve 1200, 1000 gurus ve 1000 gurus Eskişehir arpalıkları ile Medine kadılığından Haremeyn mazulü olmuştur.⁶⁸ 1 Muharrem 1279 (29 Haziran 1862)'de Medine kadılığına tayin edilmiştir.⁶⁹ 1285 (1868-1869)'da vefat etmiştir.⁷⁰

Zenelabidin Efendi'nin diğer torunu Mehmed Afif Efendi, ilk olarak 29 Cumadelahire 1247 (5 Aralık 1831)'de Dersiyye-i Hacı Atallah Efendi Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi olmuş,⁷¹ 11 Şaban 1248 (3 Ocak 1833)'de Keşfi Osman Efendi Medresesi'ne Hareket-i Haric,⁷² 17 Şaban 1249 (30 Aralık 1833)'de Dersiyye-i Kırımı el-Hac Mustafa Ağa (Sultan Bayezid Camii'ndeki) Medresesi'ne İbtida-i Dahil,⁷³ 3 Rebiülevvel 1252 (18 Haziran 1836)'da Yorgani Mustafa Ağa Medresesi'ne Hareket-i Dahil,⁷⁴ 13 Şevval 1257 (28 Kasım 1841)'de İskender Paşa Medresesi'ne 20 akçe ile Musıla-i Sahn,⁷⁵ 21 Muharrem 1263 (9 Ocak 1847)'de İskender Paşa Medresesi'ne itibari olarak Sahn-ı Seman,⁷⁶ 13 Rebiülahir 1264 (19 Mart 1848)'de Molla Kırımı Medresesi'ne 30 akçe ile İbtida-i Altmışlı,⁷⁷ 17 Cumadelula 1265 (10 Nisan 1849)'da Cenabi Ahmed Efendi Medresesi'ne 40 akçe ile Hareket-i Altmışlı,⁷⁸ 13 Ramazan 1267 (12 Temmuz 1851)'de Kemankeş Kara Mustafa Paşa Medresesi'ne 117 akçe ile Musıla-i Süleymaniye,⁷⁹ 9 Şaban 1270 (7 Mayıs 1854)'te Süleymaniye (Çorlu'daki) Medresesi'ne 222 akçe ile Hamise-i Süleymaniye müderrisi olduktan sonra⁸⁰ 21 Cumadelahire 1273 (16 Şubat 1857)'de Süleymaniye müderrisliğine tayin edilmiştir.⁸¹ Bundan sonra kaza tarikine geçmiş, 1275 (1858-1859)'da Galata kadısı tayin edilmiştir.⁸² Muharrem 1285 (24 Nisan 1868)'de Mısır kadılığı vazifesine getirilmiştir.⁸³ 25 Şevval 1303 (27 Temmuz 1886) Mahkeme-i Teftiş-i Evkaf-ı hümayun'da görev almıştır.⁸⁴

şud" kaydı vardır. (TD), nr. 080, vr. 27a. "15 Rebiülevvel 1265 (8 Şubat 1849) Kudüs şud" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 094, vr. 48a.

⁶⁵ (TD), nr. 62, vr. 33a. (TD), nr. 080, vr. 7b. İstanbul Müftülüğü Şer'iyet Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 29, (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 38b. (TD), nr. 855, vr. 119a.

⁶⁶ (TD), nr. 65, vr. 43b.

⁶⁷ (TD), nr. 16. "1276 (1859-1860) Şam" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 79a.

⁶⁸ (TD), nr. 18, vr. 61a. "Piravişte 1000, 1000" kaydı vardır. (TD), nr. 17, vr. 89a.

⁶⁹ (TD), nr. 17, vr. 18b. 1268 (1851-1852)'de Medine kadısı olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 56, vr. 79a. 1 Muharrem 1279 (29 Haziran 1862)'de Medine kazası rütbesi yevmi tevcihinden muteber olmak üzere eski Şam kadısı Zeynelabidin Efendi Hafidi İbrahim Halil Efendi'ye verilmiştir. BOA, A.DVN, 168/17.

⁷⁰ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, I, 163. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan, III, 764-765.

⁷¹ (TD), nr. 59, vr. 80b. (TD), nr. 13. (TD), nr. 855, vr. 349a. (TD), nr. 56, vr. 82a.

⁷² (TD), nr. 59, vr. 85a. (TD), nr. 855, vr. 335a.

⁷³ (TD), nr. 59, vr. 73a. (TD), nr. 58, vr. 120a. (TD), nr. 855, vr. 325b. "12 Şaban'da Kırımı el-Hac Mustafa" Medresesi'ne müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 3844.

⁷⁴ (TD), nr. 67, vr. 108a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 855, vr. 295b.

⁷⁵ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 77b. (TD), nr. 855, vr. 263b. Hareket-i Altmışlı müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 102b.

⁷⁶ (TD), nr. 67, vr. 92a. "Ba tafa" kaydı vardır. (TD), nr. 58, vr. 92a. (TD), nr. 15. (TD), nr. 855, vr. 234a. "Ba-irade-i şahane Tafa kerd 21 Muharrem 1263 (9 Ocak 1847)" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 15. 21 Safer 1263 (7 Şubat 1847)'de İskender Paşa Medresesi'ne itibari olarak 20 akçe ile Musıla-i Süleymaniye müderrisi olarak kaydedilmiş sonra yanına yanlışlıkla yazıldığını belirtmek için "Sehv şud" kaydı düşülmüştür. (TD), nr. 67, vr. 89a.

⁷⁷ (TD), nr. 080, vr. 37b. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 67b. (TD), nr. 855, vr. 215b. (TD), nr. 2560, vr. 73b.

⁷⁸ (TD), nr. 080, vr. 35b. (TD), nr. 15. (TD), nr. 855, vr. 196b. "60 akçe ile" görev aldığı bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 67, vr. 57b. (TD), nr. 2560, v. 70a.

⁷⁹ (TD), nr. 67, vr. 53a. (TD), nr. 094, vr. 55b. (TD), nr. 855, vr. 179a. (TD), nr. 2560, vr. 67a. "150 akçe ile" göreve geldiği bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 15; (TD), nr. 16.

⁸⁰ (TD), nr. 67, vr. 47b. "220 akçe ile" görev aldığı kayıtlıdır. (TD), nr. 16. "149 akçe ile" göreve geldiği bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 094, vr. 49b.

⁸¹ (TD), nr. 16.

⁸² (TD), nr. 56, vr. 82a. "Galata şud" kaydı vardır. (TD), nr. 16.

⁸³ (TD), nr. 18, vr. 15a. (TD), nr. 56, vr. 82a.

⁸⁴ (TD), nr. 68, vr. 5b.

Zeynelabidin Efendi'nin oğlu Mehmed Ruhi Efendi, ilk olarak 17 Ramazan 1251 (6 Ocak 1836)'da Saniye-i Hayreddin Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmiş,⁸⁵ 21 Rebiülevvel 1257 (13 Mayıs 1841)'de Saniye-i Haremiye Medresesi'ne Hareket-i Haric,⁸⁶ 27 Rebiülevvel 1258 (8 Mayıs 1842)'de Dersiyye-i Muslihiddin Medresesi'ne İbtida-i Dahil,⁸⁷ 21 Muharrem 1262 (19 Ocak 1846)'da Dersiyye-i Saniye-i Katib-i Bosnavi Mustafa Efendi Medresesi'ne Hareket-i Dahil,⁸⁸ 17 Cumadelula 1265 (10 Nisan 1849)'da Saniye-i Yusuf Paşa Medresesi'ne Musıla-i Sahn,⁸⁹ 9 Şaban 1270 (7 Mayıs 1854)'de Sahn-ı Seman,⁹⁰ 17 Zilhicce 1270 (10 Eylül 1854)'de Haydar Paşa Medresesi'ne 36 akçe ile İbtida-i Altmışlı,⁹¹ 3 Rebiülevvel 1272 (13 Kasım 1855)'de Hadice Sultan Medresesi'ne 60 akçe ile Hareket-i Altmışlı,⁹² 3 Safer 1274 (23 Eylül 1857)'de Atik Ali Paşa Medresesi'ne 150 akçe ile Musıla-i Süleymaniye,⁹³ 9 Şaban 1276 (2 Mart 1860)'da Hankah-ı Vefa Medresesi'ne Hamise-i Süleymaniye,⁹⁴ 7 Safer 1279 (4 Ağustos 1862)'de Süleymaniye müderrisi tayin edilmiştir.⁹⁵ Bundan sonra kaza tarihine geçmiş, 1 Rebiülevvel 1280 (16 Ağustos 1863)'de Mahrec mevleviyetinden Kudüs kadısı tayin edilmiştir.⁹⁶ 1 Rebiülevvel 1281 (4 Ağustos 1864)'de görev süresinin dolmasıyla Kudüs kadılığından mazul olmuştur.⁹⁷ 1 Şevval 1287 (25 Aralık 1870)'de Edirne kadılığına getirilmiştir.⁹⁸

Mehmed Mahir Efendi ⁹⁹ ilk olarak 17 Ramazan 1251 (6 Ocak 1836)'da Saniye-i Şecaeddin Bey Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi olmuş,¹⁰⁰ 21 Rebiülevvel 1257 (13 Mayıs 1841)'de Saniye-i Sadi Efendi Medresesi'ne Hareket-i Haric,¹⁰¹ 27 Rebiülevvel 1258 (8 Mayıs 1842)'de Dersiyye-i Naziki Hatun Medresesi'ne İbtida-i Dahil,¹⁰² 21 Muharrem 1262 (19 Ocak 1846)'da Hızır Çelebi Medresesine Hareket-i Dahil,¹⁰³ 17 Cumadelula 1265 (10 Nisan 1849)'da Dersiyye-

⁸⁵ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 67, vr. 32b. İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 14. (TD), nr. 855, vr. 355b. (TD), nr. 56, vr. 88b. Medresenin ismi "Saniye-i Nasreddin" olarak kaydedilmiştir. (TD), nr. 16.

⁸⁶ (TD), nr. 58, vr. 134a. (TD), nr. 094, vr. 106b. (TD), nr. 855, vr. 342a. Göreve geldiği ay "Rebiülahir" olarak kaydedilmiştir. (TD), nr. 3844. İbtida-i Dahil müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 26b.

⁸⁷ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 125b. (TD), nr. 094, vr. 98a. (TD), nr. 855, vr. 332b. Göreve geldiği ay "Zilkade" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 67, vr. 118b.

⁸⁸ (TD), nr. 67, vr. 113a. (TD), nr. 58, vr. 116a. (TD), nr. 80, vr. 48b. (TD), nr. 094, vr. 83a. (TD), nr. 2560, vr. 90b. (TD), nr. 15.

⁸⁹ (TD), nr. 2560, vr. 86a. (TD), nr. 080, vr. 45a. (TD), nr. 15. (TD), nr. 16. (TD), nr. 094, vr. 75a. (TD), nr. 855, vr. 268b.

⁹⁰ (TD), nr. 16. (TD), nr. 67, vr. 36b. İbtida-i Dahil müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 67a.

⁹¹ (TD), nr. 16.

⁹² (TD), nr. 67, vr. 61a. (TD), nr. 16.

⁹³ "Maişet 320" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 67, vr. 56a. "155 akçe ile" müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 16.

⁹⁴ (TD), nr. 65, vr. 61a. (TD), nr. 17.

⁹⁵ (TD), nr. 17.

⁹⁶ (TD), nr. 65, vr. 16b. (TD), nr. 18, vr. 18b. (TD), nr. 17, vr. 32b. "1280 (1863-1864) Kudüs" kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 88b. "Kudüs şud" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 17.

⁹⁷ (TD), nr. 18, vr. 79a.

⁹⁸ (TD), nr. 61, vr. 5b. (TD), nr. 19. Mehmed Ruhi Efendi'nin kendisine ve vefatından sonra hanımı ve kızına maaş tahsis edilmiştir. 1 Cumadelula 1317 (7 Eylül 1899)'da İzmir'de mukim Ruhi Efendi'ye maaş tahsisi. BOA, *BEO*, 1377/103203. 14 Cumadelula 1317 (20 Eylül 1899)'da Bilad-ı hamse payelilerinden İzmir'de sakin Ruhi Efendi'ye ilmiye tekaüd sandığından tahsis edilen maaşla idare olunamadığından hazineinden maaş tahsisi talebi. BOA, *İ.ML*, 34/21. 9 Muharrem 1318 (9 Mayıs 1900)'de İzmir'de ikamet eden Ruhi Bey'in hanımıyla kızına maaş tahsisi. BOA, *İ.ML*, 38/2.

⁹⁹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II. s. 435. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, III, 906.

¹⁰⁰ (TD), nr. 67, vr. 33a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 146b. (TD), nr. 56, vr. 88b. (TD), nr. 14 (TD), nr. 855, vr. 356a. Medresenin ismi "Saniye-i Şecaeddin" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 13.

¹⁰¹ (TD), nr. 094, vr. 106b. (TD), nr. 58, vr. 134b. "21 Rebiülahir 1257 (12 Haziran 1841)'de Saniye-i Sadi Bey" Medresesi'ne müderris olduğu bilgisi kayıtlıdır. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 67, vr. 27a.

¹⁰² (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 128b. (TD), nr. 094, vr. 98a. (TD), nr. 855, vr. 332b. Göreve geldiği ay "Zilkade" olarak verilmiştir. (TD), nr. 67, vr. 118b.

¹⁰³ (TD), nr. 67, vr. 113a. (TD), nr. 58, vr. 116a. (TD), nr. 080, vr. 48b. (TD), nr. 855, vr. 302a. (TD), nr. 2560, vr. 90b. 15. (TD), nr. 094, vr. 81b.

i el-Hac Rıdvan (İskender Çelebi Mescidi'ndeki) Medresesi'ne Musıla-i Sahn,¹⁰⁴ 9 Şaban 1270 (7 Mayıs 1854)'de Sahn-ı Seman,¹⁰⁵ 19 Cumadelahire 1271 (9 Mart 1855)'de Molla Kırımı Medresesi'ne İbtida-i Altmışlı,¹⁰⁶ 3 Rebiülevvel 1272 (13 Kasım 1855)'de Malulzade Medresesi'ne 55 akçe ile Hareket-i Altmışlı,¹⁰⁷ 5 Zilhicce 1274 (17 Temmuz 1858)'de Rüstem Paşa Medresesi'ne 92 akçe ile Musıla-i Süleymaniye,¹⁰⁸ 20 Şaban 1277 (3 Mart 1861)'de Hazret-i Halid Medresesi'ne 179 akçe ile Hamise-i Süleymaniye müderrisi tayin edildikten sonra¹⁰⁹ 7 Şevval 1282 (23 Şubat 1866)'da Süleymaniye müderrisi olmuştur.¹¹⁰ Bundan sonra kaza tarihine geçmiş, 1 Rebiülevvel 1284 (3 Temmuz 1867)'de Kudüs kadısı tayin edilmiş, sonrasında vefat etmiştir.¹¹¹

Mehmed Sunuhi Efendi, 11 Muharrem 1251 (9 Mayıs 1835)'de Saniye-i Hayreddin Efendi Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi olmuş,¹¹² 21 Şevval 1254 (7 Ocak 1839)'da el-Hac İlyas Medresesi'ne Hareket-i Haric,¹¹³ 3 Zilhicce 1255 (27 Şubat 1840)'da Dersiyye-i Abdülkadir (Zeyrek'teki) Medresesi'ne İbtida-i Dahil,¹¹⁴ 19 Şevval 1259 (12 Kasım 1843)'de Dersiyye-i el-Hac Ali (Timurtaş Mescidi'ndeki) Medresesi'ne Hareket-i Dahil,¹¹⁵ 19 Şevval 1263 (30 Eylül 1847)'de Samine-i Saray-ı İbrahim Paşa Medresesi'ne Musıla-i Sahn,¹¹⁶ 21 Şevval 1269 (28 Temmuz 1853)'de Sahn-ı Seman,¹¹⁷ 23 Rebiülevvel 1270 (24 Aralık 1853)'de Tevkii Cafer Efendi Medresesi'ne 40 akçe ile İbtida-i Altmışlı,¹¹⁸ 25 Şevval 1270 (21 Temmuz 1854)'de Mustafa Ağa Medresesi'ne 59 akçe ile Hareket-i Altmışlı müderrisi tayin edilmiştir.¹¹⁹ 5 Rebiülahir 1271 (26 Aralık 1854)'de Hareket-i Altmışlı müderrisi iken vefat etmiştir.¹²⁰

Mehmed Hulusi Efendi'nin ilmiyeye girişi 11 Muharrem 1251 (9 Mayıs 1835)'de Salise-i Efdalzade Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmesiyle olmuştur.¹²¹ 21 Şevval 1254 (7 Ocak 1839)'da Dersiyye-i Hacı Ataullah Efendi Medresesi'ne Hareket-i Haric,¹²² 23 Zilhicce 1255 (27 Şubat 1840)'da Pirincci Sinan Medresesi'ne İbtida-i Dahil,¹²³ 19 Şevval 1259 (12 Kasım

¹⁰⁴ (TD), nr. 2560, vr. 86a. (TD), nr. 080, vr. 48b. (TD), nr. 15. (TD), nr. 16. (TD), nr. 094, vr. 74a. (TD), nr. 855, vr. 268b.

¹⁰⁵ (TD), nr. 16. (TD), nr. 67, vr. 36b.

¹⁰⁶ (TD), nr. 16. (TD), nr. 67, vr. 67a.

¹⁰⁷ (TD), nr. 16.

¹⁰⁸ “Maaş 50” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 16. (TD), nr. 17. (TD), nr. 67, vr. 56b. Göreve geldiği ay “Rebiülahir” olarak kaydedilmiştir. (TD), nr. 65, vr. 63b.

¹⁰⁹ (TD), nr. 65, vr. 61b. (TD), nr. 18, vr. 111b.

¹¹⁰ (TD), nr. 18, vr. 111a.

¹¹¹ “Rahmetullahi aleyh” kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 88b. “Kudüs şud” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 18, vr. 18b. 111a. Müderris iken 1267 (1851)'de vefat etmiştir denilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II. s. 435. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, III, 906. Zira Mahir Efendi 1 Rebiülevvel 1284 (3 Temmuz 1867)'de vefat etmiştir.

¹¹² (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 144b, 146a. “Ba-irade-i şahane” kaydı vardır. (TD), nr. 13. (TD), nr. 14. (TD), nr. 855, vr. 354a. (TD), nr. 56, vr. 87a.

¹¹³ (TD), nr. 3844. Medresenin ismi “Dersiyye-i Hacı Ataullah Efendi” olarak verilmiştir. (TD), nr. 58, vr. 133a. Medresenin ismi “Dersiyye-i İlyas” olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 855, vr. 340b.

¹¹⁴ (TD), nr. 67, vr. 117a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 124a. (TD), nr. 094, vr. 97a. (TD), nr. 855, vr. 331a.

¹¹⁵ (TD), nr. 67, vr. 111b. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 84. (TD), nr. 855, vr. 300b.

¹¹⁶ (TD), nr. 67, vr. 32a. (TD), nr. 2560, vr. 84b. (TD), nr. 58, vr. 105a. (TD), nr. 15. (TD), nr. 16. (TD), nr. 094, vr. 76a. (TD), nr. 855, vr. 267a.

¹¹⁷ (TD), nr. 16. (TD), nr. 67, vr. 35b. (TD), nr. 094, vr. 82a.

¹¹⁸ (TD), nr. 16. (TD), nr. 67, vr. 66b. (TD), nr. 094, vr. 70b.

¹¹⁹ (TD), nr. 67, vr. 60b. (TD), nr. 094, vr. 65a. “19 Şevval'de 80 akçe ile” müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 16. “Zilkade 1267 (Ağustos-Eylül 1851)'de Saniye-i Saray-ı İbrahim Paşa Medresesi'ne 12 akçe ile” Hareket-i Altmışlı müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 105a. “19 Şevval'de 80 akçe ile” müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 16.

¹²⁰ “5 Rebiüahir 1271 (26 Aralık 1854) Rahimehullah” kaydı vardır. (TD), nr. 16. “Der-Hareket-i Altmışlı Rahimehullah” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 87a.

¹²¹ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 144b. “Ba-irade-i şahane” kaydı vardır. (TD), nr. 13. (TD), nr. 14. (TD), nr. 855, vr. 354a. (TD), nr. 56, vr. 87a.

¹²² (TD), nr. 855, vr. 340b. (TD), nr. 3844.

¹²³ (TD), nr. 67, vr. 117a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 124a. (TD), nr. 094, vr. 97a. (TD), nr. 855, vr. 331a.

1843)'te Saniye-i Kepenekci Sinan Medresesi'ne Hareket-i Dahil müderrisi olmuştur.¹²⁴ Muharrem 1261 (Ocak-Şubat 1845)'de ilmiye tarikinden ayrılmış, kalemiyeye geçerek Mektubi Sadaret Kalemi'nde çalışmaya başlamıştır.¹²⁵

Zeynelabidin Efendi'nin tarike son giren oğlu Mehmed İmadeddin Efendi,¹²⁶ 7 Safer 1252 (24 Mayıs 1836)'da Dersiyiye-i Osman Efendi (Firuz Bey Camii'ndeki) Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmiştir.¹²⁷ 1 Ramazan 1251 (21 Aralık 1835)'de Erzurum kadılığı tevcih edilmiştir.¹²⁸ 7 Safer 1252 (24 Mayıs 1836)'da Üsküdar payesi ile Kuşadası arpalığı ile Erzurum kadılığından mazul olmuştur.¹²⁹ 27 Safer 1262 (24 Şubat 1846)'da Mısır kadılığından mazul olmuştur.¹³⁰ 1 Şaban 1263 (15 Temmuz 1847)'de Mısır kadısı olarak tayin edilmiş ve görev süresi 2 ay uzatılmıştır.¹³¹ 21 Muharrem 1264 (29 Aralık 1847)'de Mekke kadılığından 2075 gurus Bepazarı, 1000 gurus Trablus-ı şam arpalıkları ile mazul olmuştur.¹³² 1 Muharrem 1265 (27 Kasım 1848)'de Mekke kadısı tayin edilmiştir.¹³³ 1 Rebiülahir 1268 (24 Ocak 1852)'de 2075 gurus Bepazarı arpalığı ile İstanbul kadılığından mazul olmuştur.¹³⁴ 1 Şevval 1273 (25 Mayıs 1857)'de İstanbul kadılığına tayin edilmiştir.¹³⁵ 7 Rebiülahir 1274 (25 Kasım 1857)'de 2666,5 gurus Isparta arpalığı ile Anadolu kadıaskerliğinden mazul olmuştur.¹³⁶ 1 Rebiülevvel 1279 (27 Ağustos 1862)'de Anadolu kadıaskeri tayin edilmiştir.¹³⁷ 25 Zilhicce 1281 (21 Mayıs 1865)'de

¹²⁴ (TD), nr. 67, vr. 111b. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 094, vr. 84a. (TD), nr. 855, vr. 300b.

¹²⁵ “Dahil-i tarik haccan şud 1261 (1845)” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 58, vr. 115a. “Haccan olup Mektubi Sadaret kalemine memur şud” kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 87a. “Haccan şud” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 855, vr. 300b.

¹²⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, III, 583. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, III, 797.

¹²⁷ (TD), nr. 56, vr. 92a.

¹²⁸ “Ez-tarik-i Anadolu” kaydı vardır. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 28b. “Anadolu kuzatından iken ba-itibar-ı Mahrec Erzurum şud” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 92a.

¹²⁹ (TD), nr. 3844. Mazul olduğu tarih “10 Safer” olarak verilmiştir. “1 Şevval 1258 (5 Kasım 1842) Kuşadası” ve “Kaza” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 58, vr. 48a. Mazul olduğu tarih “10 Safer” olarak verilmiştir. “Kuşadası, paye-i Üsküdar” kaydı da vardır. (TD), nr. 094, vr. 34b. “Mahrec payesi 1252 (1836-1837)” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 56, vr. 92a. “1 Cumadelula 1258 (10 Haziran 1842) 510 gurus Kuşadası” kaydı vardır. Burada “Ez-Devriye” kaydı vardır. (TD), nr. 64, vr. 116b. “7 Safer 1252 (24 Mayıs 1836) Paye-i Üsküdar” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 58, vr. 28b.

¹³⁰ (TD), nr. 67, vr. 76b. Mazul olduğu tarih “21 Safer” olarak verilmiştir. (TD), nr. 58, vr. 44a; (TD), nr. 094, vr. 31a. (TD), nr. 855, vr. 102a. “Ez-kaza yevm-i tevcihinden azli muteber 21 Safer 1262 (18 Şubat 1846)” bilgisi verilmiştir. Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 60, vr. 12a.

¹³¹ (TD), nr. 67, vr. 7a. (TD), nr. 60, vr. 12a. “Medd-i mah 2” kaydı vardır. (TD), nr. 15. (TD), nr. 1’094, vr. 19a. “Yevmi tevcihinden muteber” ifadesi kaydedilmiştir. (TD), nr. 855 “Mısır” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 56, vr. 92a.

¹³² (TD), nr. 080, vr. 17a. “1000 Trablus-ı şam” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 15. “1000 Trablus-ı şam” olarak verilmiştir. (TD), nr. 16. (TD), nr. 67, vr. 75b. “Paye şud”, “Eytam mazulü şud”, “Ez-kaza”, “Trablus-ı şam” ifadeleri kayıtlıdır. (TD), nr. 2560, vr. 44b. “Rütbesi yevmi tevcihinden” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 15.

¹³³ (TD), nr. 2560, vr. 5b. (TD), nr. 67, vr. 4b. (TD), nr. 080, vr. 4b. (TD), nr. 094. 5b. (TD), nr. 855. “1 Şaban 1265 (22 Haziran 1849) 1000 Trablus-ı şam”, “ez kaza” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 64, vr. 107b. “Mekke payesi” kaydı düşülmüştür. (TD), nr. 56, vr. 92a. “Mekke-i mükerrerme şud” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 67, vr. 76b; (TD), nr. 094, vr. 31a. “Mekke şud” kaydı vardır. (TD), nr. 67, vr. 7a. “Mekke şud” ifadesi kaydedilmiştir. (TD), nr. 855.

¹³⁴ (TD), nr. 62, vr. 21a. Mazul olduğu tarih “5 Zilhicce” olarak verilmiş, “Ez-kaza, 1000 Trablus-ı şam, 2750 Bepazarı” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 2560, vr. 42a. Mazul olduğu tarih “5 Zilhicce” olarak verilmiş, “2075 Bepazarı” ve “Paye şud” kaydı düşülmüştür. (TD), nr. 080, vr. 16a. Tarih “Zilkade 1268 (Ağustos-Eylül 1852) olarak verilmiş, “Ez-Kaza” ve “2075 Bepazarı”, “Paye şud” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 29. Tarih “5 Zilhicce” olarak verilmiş, “2075 Bepazarı, 2666 Isparta” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 16. “2666,5 Isparta, 2075 Bepazarı” olarak kaydedilmiştir. (TD), nr. 094, vr. 23b. “2070 Bepazarı, 1200 Trbalus-ı şam” olarak geçmektedir. (TD), nr. 855, vr. 84b. “Paye-i İstanbul şud 1268 (1851-1852)” olarak verilmiştir. (TD), nr. 16. “Bepazarı 2075, 1000 Trbalus-ı şam” ve “Paye şud 8” kaydı vardır. (TD), nr. 094, vr. 27a. (TD), nr. 855, vr. 94b. “Ez-kaza” ve “Ba-paye-i İstanbul şud 29” kaydı vardır. (TD), nr. 094. 5b. (TD), nr. 16. “İstanbul payesi 1268 (1851-1852)” olarak verilmiştir. (TD), nr. 56, vr. 92a.

¹³⁵ “Gedüs” kaydı vardır. (TD), nr. 080, vr. 4a. “Gedüs 1716” bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 16. (TD), nr. 56, vr. 92a.

¹³⁶ (TD), nr. 080, vr. 14a. Mazul olduğu tarih “1 Rebiülahir” olarak verilmiş, “4166 Gümülcine” ve “Paye şud” bilgisi eklenmiştir. (TD), nr. 65, vr. 38b. (TD), nr. 18, vr. 45b. (TD), nr. 17, vr. 76b. “2666 Isparta, 500, 1000, 1834, 4166, Gümülcine” kaydı vardır. (TD), nr. 16. 4164 “2666, 5 Gümülcine, Isparta” olarak verilmiştir. (TD), nr. 094, vr. 8b. “Paye-i Anadolu 1274 (1857-1858) kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 92a.

¹³⁷ (TD), nr. 65, vr. 5b. (TD), nr. 17, vr. 6b; vr. 8b. 1 Zilkade 1279 (20 Nisan 1863)'de Anadolu payesi olan İstanbul eski kadısı Mehmed İmadeddin Efendi'nin Anadolu kadıaskerliğine tayini. BOA, *İ.DH*, 1291/101568.

4166 gurus̄ Gümölcine arpalığı ile Rumeli kadiaskerliğinden mazul olmuştur.¹³⁸ 1 Muharrem 1285 (24 Nisan 1868)'de Rumeli kadiaskeri olmuştur.¹³⁹ 1 Muharrem 1288 (23 Mart 1871)'de tekrar Rumeli kadiaskerliğine getirilmiştir.¹⁴⁰

Sultan II. Mahmud döneminden sonra ilmiyeye giren Zeynelabidin Efendizadelerin görevlerine gelince, Mehmed Cemaleddin Efendi'nin oğlu Mehmed Şemseddin Efendi'nin ilmiyeye girişi 23 Cumadelahire 1261 (29 Haziran 1845)'de Dersiamzade İsmet Efendi Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmesiyle olmuş,¹⁴¹ Selh Muharrem 1269 (13 Kasım 1852)'de Haremiye Medresesi'ne Hareket-i Haric,¹⁴² 3 Cumadelahire 1270 (3 Mart 1854)'de İskender Ağa Medresesi'ne İbtida-i Dahil,¹⁴³ 3 Safer 1273 (3 Ekim 1856)'da Salise-i Yahya Efendi Medresesi'ne Hareket-i Dahil,¹⁴⁴ 11 Cumadelahire 1273 (6 Şubat 1857)'de Salise-i Yahya Efendi Medresesi'ne itibari olarak Musıla-i Sahn,¹⁴⁵ 27 Şaban 1276 (20 Mart 1860)'da Salise-i Yahya Efendi Medresesi'ne itibari olarak İbtida-i Altmışlı,¹⁴⁶ 20 Şaban 1277 (3 Mart 1861)'de Debbağzade Medresesi'ne Hareket-i Altmışlı,¹⁴⁷ 21 Rebiülahir 1279 (16 Ekim 1862)'de Ahmed Paşa (Topkapı'daki) Medresesi'ne 80 akçe ile Musıla-i Süleymaniye,¹⁴⁸ 3 Rebiülevvel 1282 (27 Temmuz 1865)'de Sultan Selim Han Medresesi'ne 217 akçe ile Hamise-i Süleymaniye müderrisi tayin edilmiştir. Sonrasında Havass-ı refia kadılığına getirilmiştir.¹⁴⁹

Mehmed İmadeddin Efendi'nin oğlu Mehmed Zeynelabidin Efendi,¹⁵⁰ ilk olarak 23 Cumadelahire 1261 (29 Haziran 1845)'de Vefalızade Mesud Efendi Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi olmuş,¹⁵¹ Selh Muharrem 1269 (13 Kasım 1852)'de Salise-i Yusuf Paşa Medresesi'ne Hareket-i Haric,¹⁵² 3 Safer 1273 (3 Ekim 1856)'da Kenan Efendi Medresesi'ne Hareket-i Dahil,¹⁵³ 21 Rebiülevvel 1275 (29 Ekim 1858)'de Salise-i Perviz Efendi Medresesi'ne 20 akçe ile Musıla-i Sahn,¹⁵⁴ 9 Rebiülevvel 1283 (22 Temmuz 1866)'da Molla Kırımı Medresesi'ne 30 akçe ile İbtida-i Altmışlı,¹⁵⁵ 13 Şevval 1283 (18 Şubat 1867)'de Saniye-i Hüsrev Kethüda Medresesi'ne 60 akçe ile Hareket-i Altmışlı,¹⁵⁶ 13 Rebiülevvel 1284 (15 Temmuz 1867)'de Musıla-i Süleymaniye,¹⁵⁷ 13 Rebiülahir 1287 (13 Temmuz 1870)'de Ayasofya-i Kebir (Saniye-i)

¹³⁸ (TD), nr. 65, vr. 36b. (TD), nr. 18, vr. 45a. "Paye-i Rumeli 1282 (1865-1866)" kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 92a. 25 Rebiülahir 1281 (27 Eylül 1864)'de Rumeli kadiaskerliği payesi almış, Rumeli mazulü olmuştur. (TD), nr. 61, vr. 22b. "4347, 3986 Tokat" kaydı vardır. (TD), nr. 19.

¹³⁹ (TD), nr. 18, vr. 6b.

¹⁴⁰ "2308" bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 61, vr. 2b. (TD), nr. 19. Arşivde Cumadelahire 1274 (Ocak-Şubat 1858) İmadeddin Efendi'nin mahsul defteri bulunmaktadır. BOA, ML.VRD.d. 2915.

¹⁴¹ (TD), nr. 2560, vr. 123b. (TD), nr. 16. (TD), nr. 56, vr. 100b. (TD), nr. 855, v. 369a. İbtida-i Dahil müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 133b.

¹⁴² (TD), nr. 094, vr. 115a. (TD), nr. 855, vr. 354a. (TD), nr. 2560, vr. 116b. (TD), nr. 16.

¹⁴³ (TD), nr. 16. Şehzade'deki "Dersiyiye-i İsmail Paşazade" Medresesi'ne İbtida-i Dahil müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 16.

¹⁴⁴ (TD), nr. 16.

¹⁴⁵ (TD), nr. 16. "21 Cumadelahire 1273 (16 Şubat 1857)'de Salise-i Yahya Efendi" Medresesi'ne itibari olarak İbtida-i Dahil müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. "Maaş 320" ifadesi de burada kayıtlıdır. (TD), nr. 67, vr. 25b.

¹⁴⁶ (TD), nr. 16. (TD), nr. 17. "27 Şaban 1276 (20 Mart 1860) Tafrı kerd" kaydı vardır. (TD), nr. 16.

¹⁴⁷ (TD), nr. 17.

¹⁴⁸ (TD), nr. 18, vr. 129b. (TD), nr. 17.

¹⁴⁹ (TD), nr. 18, vr. 119a.

¹⁵⁰ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*. Matbaa-i Amire. II. s. 435. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, V, 1712.

¹⁵¹ (TD), nr. 2560, vr. 123b. (TD), nr. 16. (TD), nr. 56, vr. 100b. (TD), nr. 855, vr. 369a. İbtida-i Dahil müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 133a.

¹⁵² (TD), nr. 2560, vr. 117b. (TD), nr. 16. (TD), nr. 094, vr. 114b. (TD), nr. 855, vr. 353b.

¹⁵³ (TD), nr. 16.

¹⁵⁴ (TD), nr. 16. Medresenin ismi "Saniye-i Perviz Efendi" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 17.

¹⁵⁵ (TD), nr. 18, vr. 164b.

¹⁵⁶ (TD), nr. 18, vr. 150b.

¹⁵⁷ (TD), nr. 61, vr. 60a.

Medresesi'ne 180 akçe ile Hamise-i Süleymaniye müderrisi tayin edilmiştir.¹⁵⁸ 1291 (1874-1875)'de İzmir kadılığına getirilmiştir.¹⁵⁹

Zeynelabidin Efendizadeler sadece ilmiye tariki içinde vazife almamış, tarik dışında da çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bunlardan Mehmed Hulusi Efendi ilmiye mesleğinden ayrılarak kalemiyeye intikal etmiştir. Mehmed Cemaleddin Efendi, 10 Cumadelula 1264 (14 Nisan 1848)'de İstanbul payelilerinden Yahya Beyzade İsmet Efendi'nin yerine "erbab-ı ehliyet ve liyakatten" olması sebebiyle Meclis-i Ziraat Azalığı'na tayin edilmiş, İstanbul kazasını zabtından itibaren maaşının da verilmesi emredilmiştir.¹⁶⁰ Cemaleddin Efendi, sonrasında 1266 (1850)'de Zabtiye müftüsü olmuş, Cumadelahire 1268 (Mart-Nisan 1852)'de Meclis-i vala azası olup ardından Ramazan 1269 (Haziran-Temmuz 1853)'de Tıbbiye nazırlığına da getirilmiştir.¹⁶¹ Mehmed İmadddein Efendi, Meclis-i maarif azasından olup bir ara reislik ve bir aralık Maarif Nezareti'ne vekalet etmiştir. Muharrem 1294 (Ocak-Şubat 1877)'de Rumeli müşavir-i muvakkati olmuştur.¹⁶² Mehmed Şemseddin Efendi, ilmiyedeki görevleri dışında Şehrameneti'nde ve Tophane-i Amire mübayaat-ı müstacale komisyonunda aza ve askeri idadide ser-tabib olarak da görev yapmıştır. Onun oğlu Mehmed Efendi, babasının yerine Meclis-i emanet azalığında da bulunmuştur.¹⁶³ Kasım Efendi

II. Mahmud döneminde medrese teşkilatı içinde bir aile olarak görev alan ikinci grup Eğinli İbrahim Efendi ve oğullarıdır.¹⁶⁴ Eğinli İbrahim Efendi'nin ilmiye tarikine girişi 19 Receb 1226 (9 Ağustos 1811)'de Tercüman Yunus Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmesiyle olmuş,¹⁶⁵ 13 Zilkade 1227 (18 Kasım 1812)'de Dersiyye-i Abdullah Paşa (Saniye-i) Medresesi'ne Hareket-i Haric,¹⁶⁶ 5 Safer 1230 (17 Ocak 1818)'de Dersiyye-i el-Hac Ahmed Ağa (Azablar Camii'ndeki) Medresesi'ne İbtida-i Dahil,¹⁶⁷ 15 Zilhicce 1233 (16 Ekim 1818)'de Dersiyye-i Fatıma Sultan Medresesi'ne 10 akçe ile Hareket-i Dahil,¹⁶⁸ 20 Rebiülahir 1237 (14 Ocak 1822)'de ba-misleyh ile Tetimme (Ula-yı) Medresesi'ne 60 akçe ile ve Eyyuhum Medresesi'ne 20 akçe ile Musıla-i Sahn,¹⁶⁹ 17 Ramazan 1241 (25 Nisan 1826)'da itibari olarak Tetimme (Ula-yı) Medresesi'ne Sahn-ı Seman,¹⁷⁰ 5 Rebiülahir 1242 (6 Kasım 1826)'da Mimar Kasım Medresesi'ne 40 akçe ile İbtida-i Altmışlı, 29 Rebiülevvel 1243 (20 Ekim 1827)'de Nuh Efendi Medresesi'ne 172 akçe ile Hareket-i Altmışlı,¹⁷¹ 17 Şevval 1245 (11 Nisan 1830)'da ba-misleyh ile Hazret-i Halid Medresesi'ne 179 akçe ile ve Darülhadis-i Sinan Paşa Medresesi'ne 140 akçe ile Musıla-i Süleymaniye,¹⁷² 18 Rebiülahir 1251 (13 Ağustos 1835)'de itibari olarak Hazret-i Halid Medresesi'ne 72 akçe ile Hamise-i Süleymaniye müderrisi olduktan sonra¹⁷³ 17 Safer 1254 (12 Mayıs 1838)'de Süleymaniye müderrisliğine yükselmiştir. 11 Şevval 1254 (28 Aralık 1838)'de Süleymaniye müderrisi iken vefat etmiştir.¹⁷⁴

¹⁵⁸ (TD), nr. 61, vr. 54a.

¹⁵⁹ İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 20.

¹⁶⁰ BOA, *İDH*, 171/9059.

¹⁶¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II, 84-85. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, II, 391.

¹⁶² Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, III, 583. Mehmed Süreyya, hazırlayan, *Sicill-i Osmani*, III, 797.

¹⁶³ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, IV, 693. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan, V, 1713.

¹⁶⁴ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, I, 157. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, III, s. 752. Ebülula Mardin. *Huzur Dersleri*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1996. (c. II-III), s. 142. İsfendiyaroğlu, *Galatasaray Tarihi*, I, 450-451.

¹⁶⁵ (TD), nr. 8879, vr. 65b. (TD), nr. 56, vr. 66b.

¹⁶⁶ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 8881, vr. 60a. (TD), Süleymaniye Kütüphanesi *Tarik Defteri* (TD), nr. 3845, vr. 78a.

¹⁶⁷ (TD), nr. 3845, vr. 71b.

¹⁶⁸ "Nisf-ı Mirgün 60 akçe, Keçenos 50 akçe" kaydı vardır. (TD), nr. 66, vr. 70a.

¹⁶⁹ "Nisf-ı Mirgün 60 akçe, Keçenos 50 akçe" kaydı vardır. (TD), nr. 66, vr. 65b. (TD), nr. 8882, vr. 70b.

¹⁷⁰ (TD), nr. 8882, vr. 63b.

¹⁷¹ (TD), nr. 59, vr. 38b.

¹⁷² (TD), nr. 3844. "Tafra kerd" kaydı vardır. (TD), nr. 58, vr. 67a.

¹⁷³ (TD), nr. 3844. "Ba-Musıla-i Süleymaniye Hazret-i Halid bil-itibar" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 58, vr. 62a.

¹⁷⁴ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 60a. "1254 (1838-1839) der-Süleymaniye'den Rahimehullah" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 66b.

İbrahim Efendi'nin ilmiye tarikinde görev alan ilk oğlu Mehmed Tahir Efendi,¹⁷⁵ 9 Receb 1247 (13 Ocak 1832)'de Ferhad Efendi Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmiş,¹⁷⁶ 3 Receb 1249 (16 Kasım 1833)'de Ayşe Hatun Medresesi'ne Hareket-i Haric,¹⁷⁷ 15 Rebiülahir 1250 (21 Ağustos 1834)'de Piri Usta (Salise-i) Medresesi'ne İbtida-i Dahil,¹⁷⁸ 17 Şevval 1252 (25 Ocak 1837)'de Ali Paşa (Çatalca'daki) Medresesi'ne 15 akçe ile Hareket-i Dahi,¹⁷⁹ 27 Rebiülevvel 1258 (8 Mayıs 1842)'de Saniye-i Yahya Efendi Medresesi'ne 15 akçe ile Musıla-i Sahn,¹⁸⁰ 7 Rebiülevvel 1265 (31 Ocak 1849)'da Sahn-ı Seman,¹⁸¹ 11 Rebiülevvel 1266 (25 Ocak 1850)'de Vani Efendi Medresesi'ne 20 akçe ile İbtida-i Altmışlı,¹⁸² 13 Ramazan 1267 (12 Temmuz 1851)'de Saniye-i Ankaravi Medresesi'ne 40 akçe ile Hareket-i Altmışlı,¹⁸³ 23 Rebiülevvel 1270 (24 Aralık 1853)'de Ahmed Paşa (Topkapı'daki) Medresesi'ne 80 akçe ile Musıla-i Süleymaniye,¹⁸⁴ 3 Safer 1273 (3 Ekim 1856)'da Sinan Paşa Medresesi'ne 119 akçe ile Hamise-i Süleymaniye,¹⁸⁵ 13 Cumadelula 1275 (19 Aralık 1858)'de Süleymaniye müderrisi olmuş,¹⁸⁶ 21 Rebiülevvel 1275 (29 Ekim 1858)'de son müderrislik derecesi olan Darülhadis müderrisliğine kadar yükselmiştir.¹⁸⁷ Bundan sonra kaza tarikine geçmiş, 1 Receb 1277 (13 Ocak 1861)'de Yenişehir kadısı tayin edilmiştir.¹⁸⁸ Sonrasında 7 Rebiülevvel 1299 (27 Ocak 1882)'de vefat etmiştir.

İbrahim Efendi'nin ikinci oğlu Ahmed Şakir Efendi'nin ilmiyeye girişi 6 Ramazan 1253 (4 Aralık 1837)'de Hacı Sadeddin Efendi (Saniye-i) Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmesiyle olmuştur.¹⁸⁹ 1258 (1842-1843)'de hücre arkadaşlarının başını yarmasından dolayı ilmiye tarikinden çıkarılmıştır.¹⁹⁰

İbrahim Efendi'nin yeğeni Mehmed Kasım Efendi'nin tarike girişi¹⁹¹ 6 Ramazan 1253 (4 Aralık 1837)'de Saniye-i Abdülkerim Bey Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmesiyle olmuştur.¹⁹² 13 Şevval 1262 (4 Ekim 1846)'da Dersiyeye-i Mir Piyade Mustafa Ağa

¹⁷⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, III, 250. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, V, 1614.

¹⁷⁶ (TD), nr. 59, vr. 81a. (TD), nr. 58, vr. 140b. "Ba-irade-i şahane" kaydı vardır. (TD), nr. 13. (TD), nr. 855, vr. 349b. (TD), nr. 56, vr. 82b.

¹⁷⁷ (TD), nr. 59, vr. 75b. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 131a. (TD), nr. 855, vr. 335b.

¹⁷⁸ (TD), nr. 59, vr. 73b. (TD), nr. 25. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 120b. (TD), nr. 855, vr. 326a.

¹⁷⁹ (TD), nr. 67, vr. 108a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 094, vr. 85b. (TD), nr. 855, vr. 296a. "Zülfikar Hatun" Medresesi'ne müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. nr. 58, vr. 111a.

¹⁸⁰ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 15. Medresenin ismi "Samine-i Yahya Efendi" olarak geçmektedir. (TD), nr. 58, vr. 101b. "Salise-i Yahya Efendi Medresesi'ne 150 akçe ile" müderris olduğu kayıtlıdır. (TD), nr. 094, vr. 77b; (TD), nr. 80, vr. 43a. "290 akçe ile Abdurrahman Paşa Medresesi'ne" müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 2560, vr. 81a. Hareket-i Altmışlı müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 103a.

¹⁸¹ (TD), nr. 080, vr. 41a. (TD), nr. 094, vr. 72b. Müderris olduğu ay "Zilkade" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 2560, vr. 78b.

¹⁸² (TD), nr. 080, vr. 38b. (TD), nr. 2560, vr. 75b. (TD), nr. 094, vr. 68b. (TD), nr. 855, vr. 216b. Müderris olduğu ay "Zilkade" olarak verilmiştir. (TD), nr. 15; (TD), nr. 67, vr. 64b.

¹⁸³ (TD), nr. 2560, vr. 71b. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 63b. (TD), nr. 67, vr. 58b. (TD), nr. 080, vr. 36a. (TD), nr. 16. (TD), nr. 855, vr. 198a.

¹⁸⁴ (TD), nr. 67, vr. 54a. (TD), nr. 2560, vr. 28a. (TD), nr. 16. (TD), nr. 094, vr. 57a.

¹⁸⁵ (TD), nr. 67, vr. 48b. (TD), nr. 16.

¹⁸⁶ (TD), nr. 67, vr. 44b. (TD), nr. 16.

¹⁸⁷ (TD), nr. 16.

¹⁸⁸ (TD), nr. 65, vr. 20b. (TD), nr. 17, vr. 40b. (TD), nr. 16. (TD), nr. 56, vr. 82b. Darülhadis-i Süleymaniye müderrisi Mehmed Tahir Efendi'ye 1 Receb 1277 (13 Ocak 1861)'de Yenişehir-i Fenar mevleviyeti verilmiştir. BOA, A.DVN, 150/41.

¹⁸⁹ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 14. (TD), nr. 855, vr. 359b. (TD), nr. 56, vr. 92b.

¹⁹⁰ "Hücre-i kebirlerinin başını cerh eylediğinin arz olunmasından ikrar ettikde tariki hak şud 1258 (1842-1843)" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 92b. "Ba-irade-i şahane merkumun tariki hak olunmuştur 1258 (1842-1843)" kaydı vardır. (TD), nr. 14. "Hak şud" kaydı düşülmüştür. (TD), nr. 67, vr. 125a. (TD), nr. 58, vr. 150a.

¹⁹¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, IV. s. 50-51. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, III, 874.

¹⁹² (TD), nr. 855, vr. 359b. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 137a. 150a. "Ba-irade-i şahane" kaydı ve mim harfi vardır. (TD), nr. 14. (TD), nr. 094, vr. 118b. (TD), nr. 56, vr. 92b. İbtida-i Dahil müderrisi olarak kaydedilse de yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 125a.

Medresesi'ne Hareket-i Haric,¹⁹³ 20 Rebiülevvel 1262 (18 Mart 1846)'da Salise-i Piri Usta Medresesi'ne İbtida-i Dahil,¹⁹⁴ 25 Receb 1265 (16 Muharrem 1849)'da Ali Paşa (Çatalca'daki) Medresesi'ne 15 akçe ile Hareket-i Dahil,¹⁹⁵ 21 Cumadelula 1268 (13 Mart 1852)'de Dersiyeye'ye (Murad Efendi Camii'ndeki) Musıla-i Sahn,¹⁹⁶ 5 Zilhicce 1274 (117 Temmuz 1858)'de Sahn-ı Seman,¹⁹⁷ 13 Cumadelula 1275 (19 Aralık 1858)'de Piri Paşa (Silivri'deki) Medresesi'ne İbtida-i Altmışlı,¹⁹⁸ 21 Rebiülevvel 1275 (29 Ekim 1858)'de Çerağı Hamza Medresesi'ne 40 akçe ile Hareket-i Altmışlı,¹⁹⁹ 15 Cumadelula 1278 (18 Kasım 1861)'de Minkarizade (Üsküdar'daki) Medresesi'ne 59 akçe ile Musıla-i Süleymaniye,²⁰⁰ 23 Zilhicce 1280 (30 Mayıs 1860)'da Hankah-ı Vefa Medresesi'ne 192 akçe ile Hamise-i Süleymaniye,²⁰¹ 13 Cumadelahire 1283 (23 Ekim 1866)'da Süleymaniye müderrisi olduktan sonra irade-i seniyye ile 1283 (1866-1867)'de Mekke payesi verilmiştir.²⁰² 1283 (1866-1867)'de Galata kadılığına da tayin edilmiştir.²⁰³ 1297 (1879-1880)'de vefat etmiştir.

Eğimli İbrahim Efendizadelerden sadece Kasım Efendi ilmiye mesleği dışında bir görev almış ve Meclis-i Maarif azalığında bulunmuştur.²⁰⁴

II. Mahmud döneminde medrese teşkilatında görev alan üçüncü grubu teşkil eden Eğimli, Kemahlı, Erzincanlı diğer müderrislerin ilmiye teşkilatı içindeki vazifelerine gelince; Eğimli Mehmed Efendi'nin müderrislik hayatı 19 Muharrem 1246 (10 Temmuz 1830)'da Hayreddin Efendi (Salise-i) Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi tayin edilmesiyle başlamış, ardından sırasıyla²⁰⁵ 11 Rebiülevvel 1246 (30 Ağustos 1830)'da Dersiyeye-i Mir Piyade Mustafa Ağa Medresesi'ne Hareket-i Haric,²⁰⁶ 23 Receb 1247 (28 Aralık 1831)'de Enbar Gazi (Rabia-i) Medresesi'ne İbtida-i Dahil,²⁰⁷ 9 Safer 1250 (17 Haziran 1834)'de Mehmed Paşa (Saniye-i) Medresesi'ne Hareket-i Dahil,²⁰⁸ 3 Receb 1255 (12 Eylül 1839)'da Çoban Çavuş Medresesi'ne 10 akçe ile Musıla-i Sahn,²⁰⁹ 13 Rebiülahir 1264 (19 Mart 1848)'de Sahn-ı Seman,²¹⁰ 11 Rebiülevvel 1264 (16 Şubat 1848)'de Ahmed Paşa Medresesi'ne (Sultan Selim kurbündeki) İbtida-i Altmışlı,²¹¹ 19 Safer 1266 (4 Ocak 1850)'de Hadice Sultan Medresesi'ne 60 akçe ile Hareket-i Altmışlı,²¹² 21 Cumadelula 1268 (13 Mart 1852)'de Debbağzade Mehmed Efendi

¹⁹³ (TD), nr. 15. Göreve geldiği tarih “12 Şevval” Medrese “Salise-i Pertev Paşa” olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 855, vr. 345b.

¹⁹⁴ (TD), nr. 2560, vr. 101a. (TD), nr. 58, vr. 128a. (TD), nr. 094, vr. 100b. (TD), nr. 855, vr. 336a. (TD), nr. 080, vr. 54a. Göreve geldiği ay “Zilkade” Medrese “Piri Usta” olarak kaydedilmiştir. (TD), nr. 67, vr. 121a. Göreve geldiği ay “Zilkade” olarak verilmiştir. (TD), nr. 15.

¹⁹⁵ (TD), nr. 2560, vr. 94b. (TD), nr. 080, vr. 50b. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 91b. (TD), nr. 855, vr. 305a.

¹⁹⁶ (TD), nr. 2560, vr. 89b. (TD), nr. 855, vr. 271b. Murad Paşa Camii'ndeki Dersiyeye'ye müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 094, vr. 87b; (TD), nr. 080, vr. 47a. 15.

¹⁹⁷ (TD), nr. 16. (TD), nr. 67, vr. 38a.

¹⁹⁸ (TD), nr. 67, vr. 69b. (TD), nr. 16.

¹⁹⁹ (TD), nr. 65, vr. 68a. (TD), nr. 16. (TD), nr. 17. Göreve geldiği ay “Zilkade” olarak kaydedilmiştir. (TD), nr. 67, vr. 63b.

²⁰⁰ (TD), nr. 65, vr. 65b. (TD), nr. 18, vr. 128b. (TD), nr. 17.

²⁰¹ (TD), nr. 18, vr. 117b.

²⁰² “Ba-irade-i seniyye Mekke payesi şud” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 18, vr. 111a. (TD), nr. 56, vr. 92b.

²⁰³ (TD), nr. 56, vr. 92b.

²⁰⁴ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, IV. s. 50-51. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, hazırlayan Nuri Akbayar, III, 874.

²⁰⁵ (TD), nr. 855, vr. 347b. (TD), nr. 59, vr. 78b. Medresesini ismi “Saniye-i Hayreddin” olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 81a.

²⁰⁶ (TD), nr. 855, vr. 333b.

²⁰⁷ (TD), nr. 59, vr. 71b. (TD), nr. 855, vr. 324a. (TD), nr. 3844. Göreve geldiği tarih “21 Receb” olarak kaydedilmiştir. (TD), nr. 855, vr. 324a.

²⁰⁸ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 109b. (TD), nr. 855, vr. 294a.

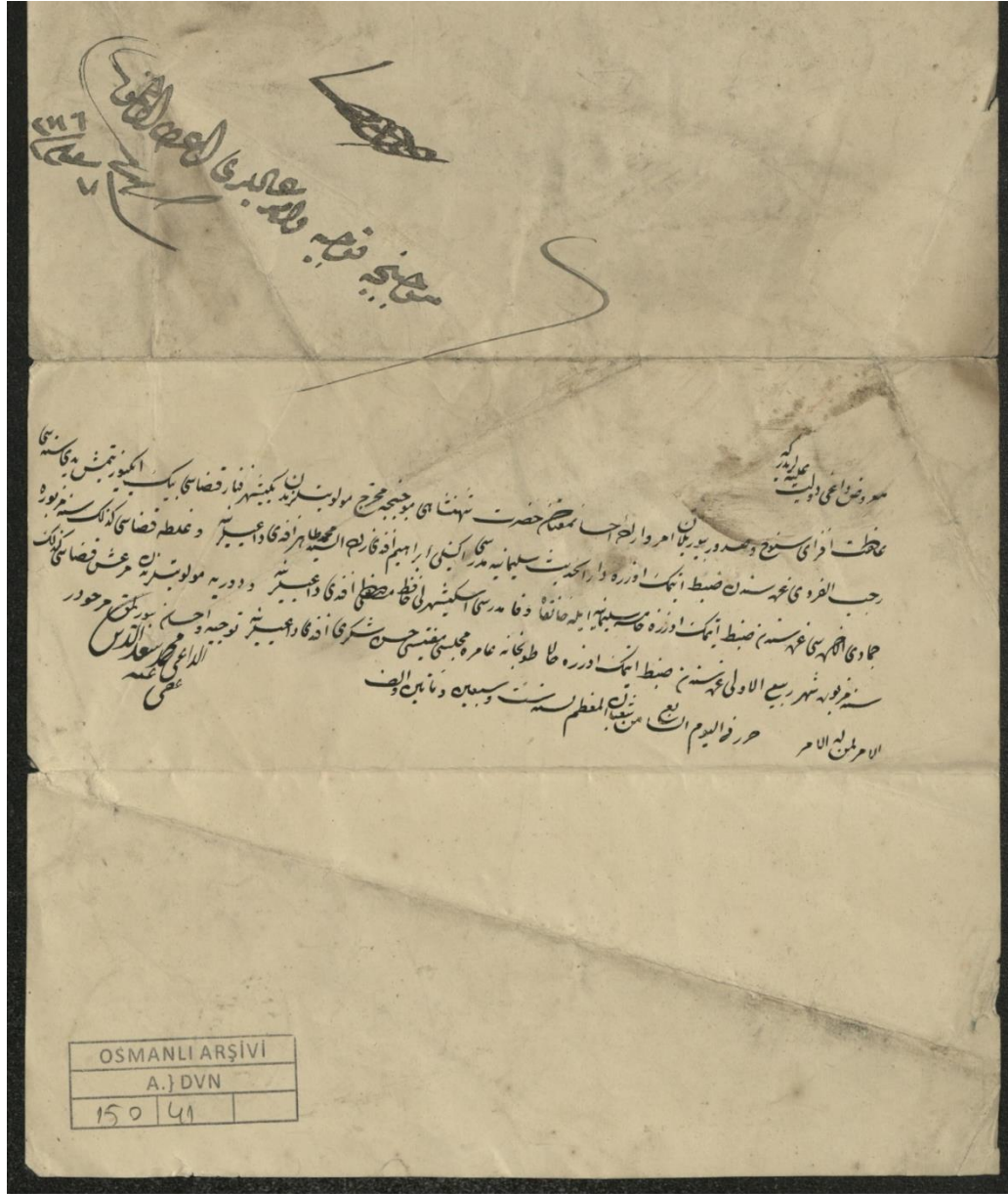
²⁰⁹ (TD), nr. 094, vr. 78b. (TD), nr. 3844. “15 akçe ile” görev aldığı bilgisi verilmiştir. Hareket-i Altmışlı müderrisi olarak kaydedilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 101b.

²¹⁰ (TD), nr. 67, vr. 92b. (TD), nr. 080, vr. 40b. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 71b. (TD), nr. 855, vr. 234b.

²¹¹ (TD), nr. 2560, vr. 74a. (TD), nr. 855, vr. 216a. Topkapı'daki “Ahmed Paşa” Medresesi'ne müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 080, vr. 38a; (TD), nr. 094, vr. 68a.

²¹² (TD), nr. 67, vr. 58a. (TD), nr. 15. (TD), nr. 094, vr. 62b. (TD), nr. 855, vr. 197a. (TD), nr. 2560, v. 70b. Medresenin ismi “Cedide-i Hadice Sultan” olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 080, vr. 35b.

Medresesi'ne 80 akçe ile Musıla-i Süleymaniye müderrisi olmuştur.²¹³ Müderrislik mesleğinden sonra kaza tarikinde de görev almış, 1 Cumadilahir 1271 (19 Şubat 1855)'de Halep kadısı tayin edilmiştir.²¹⁴ 7 Muharrem 1271 (30 Eylül 1854)'de Halep kadısı iken vefat etmiştir.²¹⁵

A. J. DVN.00150.00041.001

Eğimli ikinci müderris Mehmed Tahir Efendi'nin mesleğe girişi imtihan neticesinde görev aldığı İbtida-i Haric müderrisliğiyle olmuş. 27 Rebiülevvel 1250 (3 Ağustos 1834)'de Dersiyeye-

²¹³ (TD), nr. 67, vr. 53b. (TD), nr. 080, vr. 31b. (TD), nr. 15. (TD), nr. 16. (TD), nr. 094, vr. 56a. (TD), nr. 855, vr. 179b. (TD), nr. 2560, v. 67b.

²¹⁴ (TD), nr. 62, vr. 8b. "Haleb şud" kaydı da vardır. (TD), nr. 16. (TD), nr. 080, vr. 8a.

²¹⁵ "Mutasarrıf iken Rahimehullah" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 81a. "Rahimehullah" kaydı vardır. (TD), nr. 62, vr. 8b. (TD), nr. 16. Vefatından sonra veresi ile ilgili işlemler yapılmış, 8 Zilkade 1276 (28 Mayıs 1860)'da Halep mollası Eğimli Mehmed Efendi'nin ölümünden sonra üç aylık hasılatının ortaya çıkarılarak verese ve vekiline verildiği yalnız bir miktar paranın müteveffanın zevcesi tarafından vekili olan Şam kadısının kethüdası ve Halep mahkemesi mukayyidi Mehmed Emin Efendi zimmetinde kaldığı bildirilmiştir. BOA, A.MKT.UM, 408/82

i Rabia Hanım (Sultanahmed'deki) Medresesi'ne İbtida-i Haric,²¹⁶ 17 Şevval 1252 (25 Ocak 1837)'de Sadi Bey (Saniye-i) Medresesi'ne Hareket-i Haric,²¹⁷ 17 Safer 1254 (12 Mayıs 1838)'de Behram Kethüda Medresesi'ne İbtida-i Dahil müderrisi olmuştur.²¹⁸ 1254 (1838-1839)'da İbtida-i Dahil müderrisi iken vefat etmiştir.²¹⁹

Eğimli son müderris olan Hafız Ömer Efendi'nin durumu II. Mahmud döneminde görev alan diğer müderrislerden farklıdır. Ömer Efendi, II. Mahmud öncesinde ilmiye tarikine girmiş, müderrislik vazifelerinde yükselmiştir. Bu dönemdeki tek müderrislik derecesi Hamise-i Süleymaniye müderrisliği olsa da tespit edebildiğimiz kadarıyla önceki görevlerini de sırasıyla zikredeceğiz. 18 Muharrem 1200 (21 Kasım 1785)'de Dersiyiye-i el-Hac Mustafa Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi olmuş,²²⁰ 27 Receb 1215 (14 Aralık 1800)'de Sahn-ı Seman,²²¹ 9 Receb 1218 (25 Ekim 1803)'de Behramiye Medresesi'ne 30 akçe ile Hareket-i Altmışlı,²²² 15 Şevval 1220 (6 Ocak 1806)'da Kürkcübaşı Medresesi'ne 100 akçe ile Musıla-i Süleymaniye müderrisi olmuştur.²²³ II. Mahmud dönemindeki tek müderrislik görevi 1 Cumadelula 1228 (2 Mayıs 1813)'de Kemankuş Kara Mustafa Paşa Medresesi'ne 155 akçe ile Hamise-i Süleymaniye müderrisi tayin edilmesidir.²²⁴ 1228 (1813) yılında bu görevdeyken Hamise-i Süleymaniye müderrisi iken vefat etmiştir.²²⁵

II. Mahmud döneminde ilmiye teşkilatında görev alan Kemahlı tek müderris olan Halil Efendi 1250 (1834-35) yılında yapılan ruus imtihanında başarılı olarak ilmiye tarikine girmiştir. Şeyhülislam Mekkizade Mustafa Asım Efendi'nin tertibi üzere mülazemetleri yedi seneyi bulan “müntehiban-ı talebe-i ulumdan doksan beş mülazım” Rebiülevvel'in on yedinci Perşembe günü şeyhülislamlıkta imtihan edilmiştir. İmtihan daha öncekilerde olduğu gibi *Mutavvel*'den yapılmıştır. Mümeyyiz olarak Saray-ı hümayun hocalarından Ders vekili Akşehirli el-Hac Ömer Efendi, Konevi es-Seyyid Hüseyin Efendi, Evkaf-ı hümayun müfettişi İmamzade Esad Efendi, Ahıskavi Ahmed Efendi, Denizlili Yahya Efendi ve Çeharşenbeli Mustafa Efendi görevlendirilmiştir. Mülazımlar zikredilen şahısların huzurunda sekiz gün süresince imtihan edilmişlerdir. İmtihan neticesinde içlerinden ikisi ala, altısı karib-i ala, altısı vasat-ı akva, otuz biri vasat-ı kavi, dokuzu vasat derece almıştır. Yapılan imtihandan sonra Halil Efendi, 27 Rebiülevvel 1250 (3 Ağustos 1834)'de Yorgani Mustafa Ağa Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi olmuştur.²²⁶ 25 Rebiülahir 1251 (20 Ağustos 1835)'de Dersiyiye-i Mir Piyade Mustafa Ağa Medresesi'ne Hareket-i Haric, 17 Şevval 1252 (25 Ocak 1837)'de İsa Bey Medresesi'ne İbtida-i Dahil,²²⁷ 1 Şevval 1255 (8 Aralık 1839)'da Çavuşbaşı Hüseyin Ağa Medresesi'ne Hareket-i Dahil,²²⁸ 21 Şevval 1260 (3 Kasım 1834)'de Arifiye (Eyüp'deki) Medresesi'ne 30 akçe

²¹⁶ (TD), nr. 59, vr. 84a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 143a. (TD), nr. 13. (TD), nr. 855, vr. 352b. (TD), nr. 56, vr. 85b.

²¹⁷ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 131b. (TD), nr. 855, vr. 339a.

²¹⁸ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 122b. (TD), nr. 855, vr. 229b.

²¹⁹ “1254 (1838-1839) der-İbtida-i Dahil Rahimehullah” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 85b.

²²⁰ (TD), nr. 8879, vr. 45b. (TD), nr. 56, vr. 38a.

²²¹ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, *Tarik Defteri* (TD), nr. 1649, vr. 32a.

²²² (TD), nr. 8879, vr. 45b.

²²³ (TD), nr. 8881, vr. 31b. (TD), nr. 8874, vr. 40a.

²²⁴ (TD), nr. 3845.

²²⁵ “1228 (1813) der-Hamise Rahimehullah” ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 56, vr. 38a. “Rahimehullah” kaydı vardır. (TD), nr. 3845.

²²⁶ *Takvim-i Vekâyi*, 18 R 1250, nr. 88, s. 1-2. (TD), nr. 3844. 59, vr. 83a. (TD), nr. 855, vr. 351b. (TD), nr. 56, vr. 84b. Şehzade Mescidi'ndeki “Dersiyiye-i Vahid Bey” Medresesi'ne müderris olduğu bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 58, vr. 151b.

²²⁷ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 121b. (TD), nr. 855, vr. 228b; 337a. Ömer Menekşe. (1996). *Kemah Alimleri (Geçmişten Günümüze)*. İstanbul. s. 45.

²²⁸ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 855, vr. 298a. (TD), nr. 67, vr. 109b.

ile Musıla-i Sahn müderrisliğine getirilmiştir.²²⁹ 12 Ramazan 1267 (11 Temmuz 1851)'de Sahn-ı Seman müderrisi olduktan sonra vefat etmiştir.²³⁰

Tarik Defterleri'nde Erzincani nisbesiyle görev alan tek müderris olan Erzincani Sururi Efendizade es-Seyyid Ahmed Sıdkı Efendi, 1 Rebiülahir 1251 (27 Temmuz 1835)'de Darülhadis-i Burhan Efendi Medresesi'ne İbtida-i Haric müderrisi olmuş,²³¹ sonrasında 3 Receb 1255 (12 Eylül 1839)'da Saniye-i Sadi Efendi Medresesi'ne Hareket-i Haric,²³² 21 Rebiülevvel 1257 (13 Mayıs 1841)'de Dersiyye-i İsmail Paşa (Şehzade'deki) Medresesi'ne Hareket-i Dahil,²³³ 21 Şevval 1260 (3 Kasım 1834)'de Dersiyye-i Osman Efendi (Sultan Selim Camii'ndeki) Medresesi'ne Hareket-i Dahil,²³⁴ 17 Cumadelahire 1264 (21 Mayıs 1848)'de Dersiyye-i Mir Piyade Ahmed Ağa (Nurullah Efendi Camii'ndeki) Medresesi'ne 15 akçe ile Musıla-i Sahn,²³⁵ 23 Rebiülevvel 1270 (24 Aralık 1853)'de Sahn-ı Seman,²³⁶ 9 Şaban 1270 (7 Mayıs 1854)'de Etmekcizade Ahmed Paşa Medresesi'ne 40 akçe ile İbtida-i Altmışlı,²³⁷ 29 Cumadelahire 1271 (19 Mart 1855)'de Kadı Abdülhalim Efendi Medresesi'ne 51 akçe ile Hareket-i Altmışlı,²³⁸ 21 Cumadelahire 1273 (16 Şubat 1857)'de Yahya Efendi Medresesi'ne 40 akçe ile Musıla-i Süleymaniye,²³⁹ 15 Cumadelahire 1276 (9 Ocak 1860)'da Mehmed Paşa (Kadırga Limanı'ndaki) Medresesi'ne Hamise-i Süleymaniye müderrisi olmuş,²⁴⁰ 9 Şevval 1278 (9 Nisan 1862)'de Süleymaniye müderrisliğine yükselmiştir.²⁴¹ Bundan sonra kaza tarikine girmiş, 1 Rebiülevvel 1280 (16 Ağustos 1863)'de Trabzon kadısı olarak tayin edilmiştir.²⁴²

II. Mahmud döneminde medrese teşkilatında görev alan Erzincanlı müderrislerin yükselmeleri sırasında herhangi bir iltimas yapılmış mıdır? Bu sorunun cevabı olarak sadece münferit bazı hadiselerle karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Müderrisler, II. Mahmud döneminde ilmiye teşkilatına girmekle beraber medrese derecelerinde ilerlemeleri Sultan Abdülmecid döneminde de olmuştur. Mehmed Zeynelabidin Efendi'nin oğlu Mehmed Cemaleddin Efendi, Musıla-i Sahn müderrisi iken Sahn-ı Seman derecesine itibari olarak terfi etmiştir.²⁴³ Mehmed Afif Efendi Sahn-ı Seman müderrisliğinde itibari olarak görev almıştır. İbrahim Halil Efendi, Hareket-i Altmışlı ve Hamise-i Süleymaniye derecelerinde itibari olarak görev almış, Hamise müderrisliğine tavra ile yükselmiştir. Sonraki yıllarda Cemaleddin Efendi'nin oğlu Şemseddin Efendi de Musıla-i Sahn ve İbtida-i Altmışlı derecelerinde itibari olarak görev almış, İbtida-i Altmışlı derecesine tavra ile yükselmiştir. Zeynelabidin Efendi'nin çocuklarının ve torunlarının itibari görev almalarında babalarının ilmiye tarihinin üst makamlarında bulunmuş olması etkili olabilir. Fakat şunu unutmamak gerekir ki bu uygulama Zeynelabidin Efendi'nin bütün

²²⁹ (TD), nr. 67, vr. 40b. (TD), nr. 3844. 094, vr. 77a. (TD), nr. 855, vr. 265a. (TD), nr. 15. (TD), nr. 080, vr. 43b. "11 Şevval" de göreve geldiği bilgisi kayıtlıdır. (TD), nr. 2560, vr. 82a. "39 akçe ile" Hareket-i Altmışlı müderrisi olduğu bilgisi verilse de bu bilgi yanlış olmalıdır. (TD), nr. 67, vr. 106a.

²³⁰ (TD), nr. 15. "Rahimehullah" ifadesi vardır. (TD), nr. 855, vr. 235b. "Rahmetullahi aleyh" kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 84b. "Rahimehullah" ifadesi kaydedilmiştir. (TD), nr. 855, vr. 265a

²³¹ (TD), nr. 3844. "Ba irade-i şahane" kaydı vardır. (TD), nr. 13. (TD), nr. 14. (TD), nr. 855, vr. 354b. Göreve geldiği ay "Rebiülevvel" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 58, vr. 145b. (TD), nr. 56, vr. 87b.

²³² (TD), nr. 855, vr. 341a. (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 133b.

²³³ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 124b. (TD), nr. 094, vr. 97b. (TD), nr. 855, vr. 331b. Göreve geldiği ay "Rebiülahir" olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 67, vr. 117b.

²³⁴ (TD), nr. 3844. (TD), nr. 58, vr. 115b. (TD), nr. 094, vr. 82b. (TD), nr. 855, vr. 301a. Medrese el-Hac Osman Efendi vakfından Süleymaniye Camii'ndeki Dersiyye olarak kayıtlıdır. (TD), nr. 67, vr. 112b.

²³⁵ (TD), nr. 2560, vr. 85a. (TD), nr. 080, vr. 45a. (TD), nr. 094, vr. 74b. (TD), nr. 855, vr. 267b.

²³⁶ (TD), nr. 2560, vr. 17a. (TD), nr. 16. (TD), nr. 67, vr. 36a. (TD), nr. 094, vr. 80b.

²³⁷ (TD), nr. 67, vr. 66b. (TD), nr. 16.

²³⁸ (TD), nr. 67, vr. 61a. 18 Cumadelahire 1271 (8 Mart 1855)'de "40 akçe ile" göreve geldiği bilgisi verilmiştir. (TD), nr. 16.

²³⁹ (TD), nr. 67, vr. 56a. "Maişet 172, maaş 100" kaydı vardır. (TD), nr. 16.

²⁴⁰ (TD), nr. 65, vr. 61a. (TD), nr. 16. (TD), nr. 17.

²⁴¹ (TD), nr. 65, vr. 58b. (TD), nr. 17.

²⁴² (TD), nr. 65, vr. 24b. (TD), nr. 18, vr. 26b. "Trabzon 1280 (1863-1864)" kaydı vardır. (TD), nr. 56, vr. 87b. "Trabzon şud" ifadesi kayıtlıdır. (TD), nr. 17.

²⁴³ BOA, HAT 1597/71 1251 Z. 29.

çocuklarına ve torunlarına yapılmamış, sırasıyla medrese derecelerini geçerek ilmiye basamaklarında yükselenler de olmuştur.

Müdrislerden Eğinli İbrahim Efendi iki medrese derecesinde itibari olarak, iki medrese derecesinde de ba-misleyhle görev almıştır. Sahn-ı Seman ve Hamise-i Süleymaniye müdrisliği sırasında itibari olarak Musıla-i Sahn ve Musıla-i Süleymaniye derecelerinde ise ba-misleyhle vazife almıştır. Eğinli İbrahim Efendi, yalnız başına değil bir grup müdrisle birlikte itibari olarak görev almıştır. Padişahın takdirini kazanan dersiamlar bulundukları medrese derecelerinde itibari olarak yükseltilmiştir. Esad Efendi, bu müdrisleri ismen zikrettiği gibi itibari görev alışları sırasında kaç kişinin önüne geçtiklerini de kaydetmiştir. “Tefsir-i şerif derslerinin sonunda rütbeleri Musıla-i Süleymaniye derecesinde olan Kılar-ı hassa hocası Kırımı Mehmed Efendi on kadar müdrise, Şeyhülislam’ın Ders Vekili ve aynı zamanda Hazine-i hümayun hocası Etmekcizade Hafız Ahmed Efendi on altı zata takdimen Hamise’ye yükselmiştir. Rütbesi Hareket-i Altmışlı’da olan Kitabhane hocası Akşehirli Ömer Efendi on beş aded müdrisine takdimle Musıla-i Süleymaniye’ye yine İbtida-i Altmışlı müdrisliğinde bulunan Seferli hocası Konevi es-Seyyid Hüseyin Efendi dört efendiye takdim ederek Hareket-i Altmışlı derecesine yükselmiştir. Rütbeleri Musıla-i Sahn’da olan müdrislerden, Galata Sarayında Oda hocası Zeyrek İmamı-zade Hafız Mehmed Esad Efendi yirmi altı efendiye ve yine saray-ı mezkurda Kitabhane hocası Eğinli İbrahim Efendi kırk beş efendiye, Büyük Oda Hocası Denizlili Yahya Efendi altmış efendiye, Küçük Oda hocası Çerkeşi Mehmed Efendi doksan dört efendiye takdimen uhdelerinde olan medreselerle itibari olarak Musıla-i Sahn müdrisliğine” yükselmiştir.²⁴⁴ Müdrisler dereceleri itibari olarak yükseltilirken diğer müdrislere tekaddüm etmiş, kaideye aykırı olarak onların önüne geçmişlerdir.

Eğinli İbrahim Efendi’nin de aralarında bulunduğu bu müdrisler Galatasaray’ında hocalık yaptıkları gibi huzur derslerinde de görev almışlardır. Aynı zamanda yeniçeri ocağının kaldırılması sırasında oluşturulan meşveret meclisinde de bulunmuşlardır. Müdrislerin itibari görev almalarında “hacelik” vazifeleri ve huzur derslerindeki görevleri kadar yeniçeri ocağının kaldırılması sırasındaki cansiparane faaliyetlerinin de etkisi olduğunu düşünüyoruz. Nitekim daha sonra zikredeceğimiz üzere Eğinli İbrahim Efendi’yle birlikte bazı müdrisler Yeniçeri ocağının kaldırılması sırasında Sultan Mahmud’dan yana tavır koymuş, mevaliye payeler tevcih edildiği sırada müdrislerin bir kısmı da tafrayla ya da itibari olarak terfi etmiştir. Cevdet Paşa, Tarihi’nde bu şekildeki terfilere “Bu esnada sınıf-ı ulemayı taltif için mütehayyızan-ı mevaliden bazı zevata payeler verildiği sırada meşahir-i dersiamdan olan hacc efendilere tafra ettirilerek rütbeleri terfi buyuruldu”²⁴⁵ ifadeleriyle yer vermiştir. Musıla-i Süleymaniye ile Hazret-i Halid medresesi müdrisi Eğinli İbrahim Efendi’ye, yerinde Hamise-i Süleymaniye²⁴⁶ müdrisliği verilmiş, müdrislerin tamamı itibari olarak yükselmiştir.

İlmiye teşkilatında müdrislerin yükselmesi sırasında karşılaşılan hadiselerden bir diğeri ba-misleyhle görev almadır. Ba-misleyhle görev alan müdrislerle ilgili dikkat çekici nokta bunların huzur derslerindeki vazifeleriyle temeyyüz etmiş şahıslar olmalarıdır. Fakat onlar bu vazifeleri yanında birtakım önemli özelliklere de sahiptiler. İçlerinden bazıları dönemin önemli eğitim kurumlarından biri olan Galatasaray’ında hocalık yapmıştır. Bir diğer kısmı yine II. Mahmud’un devletin merkezileşmesi ve modernleşmesi yolunda en fazla önem verdiği hadiselerden biri olan yeniçeri ocağının kaldırılması sırasında şeyhülislamlıkta toplanan meşveret meclisinde birebir bulunarak son derece önemli bir fonksiyon icra etmişlerdir.²⁴⁷ Eğinli İbrahim Efendi ba-misleyhle görev alan müdrislerden biridir.

Kaza teşkilatında durum neydi diye baktığımızda Zeynelabidin Efendizadelerden müdrislik derecesindeyken vefat eden Mehmed Sunuhi Efendi ile tarik değiştiren Mehmed Hulusi Efendi hariç diğerleri kadılık vazifesini de yerine getirmiştir. Mahir Efendi, Mahrec

²⁴⁴ Esad Efendi. Vakanüvis Esad Efendi *Tarihi*. hazırlayan Ziya Yılmaz. İstanbul: OSAV, 2000, s. 546-547.

²⁴⁵ Ahmed Cevdet Efendi. *Tarih-i Cevdet*. Dersaadet: Matbaa-i Osmaniye, 1309. (c. XII), s. 168.

²⁴⁶ *Takvim-i Vekâyi*, 29 R 1251, nr. 110, s. 2.

²⁴⁷ Mardin, *Huzur Dersleri*, II, 124-125; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, I, 297; Ahmed Cevdet Efendi. *Tarih-i Cevdet*, XII, 20; 184.

kadılıklarından Kudüs'e; Ruhi Efendi, Bilad-ı erbaa kadılıklarından Edirne'ye; Afif Efendi, Bilad-ı Erbaa'dan Mısır'a; İbrahim Halil Efendi, Haremeyn'den Medine kadılığına kadar yükselmiş; Zeynelabidin Efendi ile oğulları İmadeddin ve Cemaledin Efendi Rumeli kadıaskerliğine kadar yükselmiştir. Eğinli İbrahim Efendizadelere gelince İbrahim Efendi vefat ettiği için kadılık derecesine yüksellememiştir. Oğlu Mehmed Tahir Efendi Mahrec kadılıklarından Yenişehir'e kadar yükselmiş, yeğeni Kasım Efendi ise Mekke payesi almıştır. Ahmed Şakir Efendi ise müderrislik derecesindeyken tarikten çıkarılmıştır. Üçüncü grupta yer alan müderrislerden Eğinli Mehmed Efendi, Mahrec kadılıklarından Halep'e kadar yükselmiş, Ahmed Sıdkı Efendi Devriye kadılıklarından Trabzon'a tayin edilmiştir. Diğerleri müderrislik derecelerindeyken vefat etmiştir.

Zeynelabidin Efendizadelerden daha fazla sayıda kişinin diğerlerine göre kadılık derecelerine yükseldiğini görmekteyiz, bunda babalarının meslekleri etkili olmuş olsa bile uzun süre yaşamaları sebep teşkil etmiştir. Zira diğer müderrislerin çoğunun ömrü vefa etmediği için medrese derecelerindeyken vefat etmiştir.

Erzincanlı müderrisler arasında ilmiye mesleği dışında farklı vazifeler icra edenler de olmuştur. Modernleşme dönemiyle birlikte yeni kurulan "Meclis-i Ziraat, Meclis-i Vala, Meclis-i Maaarif, Meclis-i Emanet gibi meclislerde görev almışlardır. Bunlar daha çok Zeynelabidin Efendizadelerden olup diğer müderrislerden sadece Kasım Efendi Meclis-i Maarif azalığında bulunmuş, diğerleri için ise böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta bu müderrislerden birinin ilmiye tarikinde ayrılarak meslek değiştirmesidir ki Mehmed Hulusi Efendi müderrislikten Sadaret Mektubi kalemine geçmiştir.

3. Huzur Dersi Muhatablıkları ve Mukarrirlikleri

Osmanlı müderrislerinin pek çoğu gibi Erzincanlı müderrisler de Ramazan ayında padişahın huzurunda yapılan derslerde muhatap ve mukarrir olarak görev almıştır. Müderrislerden dördü Eğinli İbrahim Efendi, Eğinli Mehmed Efendi, Erzincani Sururi Efendizade Ahmed Sıdkı Efendi ve Eğinli İbrahim Efendi'nin yeğeni Kasım Efendi II. Mahmud döneminde huzur derslerinde vazife almıştır. Eğinli İbrahim Efendi ve yeğeni Kasım Efendi hem muhatap hem de mukarrir olarak Eğinli Mehmed Efendi ile Ahmed Sıdkı Efendi ise sadece muhatap olarak görev almıştır.

Bu müderrislerden ilki olan Eğinli İbrahim Efendi ile başlayacak olursak İbrahim Efendi huzur derslerinde önce muhatap olarak görev almıştır.²⁴⁸ Muhatablığı 1227 (1812-1813) yılında tayin edilmiş, 1236 (1820-1821)'de Galatasaray hocalığı vazifesine getirilince bu görevi son bulmuştur.²⁴⁹ İbrahim Efendi'nin muhataplık görevlerini sırasıyla verecek olursak, Ramazan 1227 (Eylül-Ekim 1812) ve²⁵⁰ Ramazan 1228 (Ağustos-Eylül 1813)'de Hareket-i Haric rütbesi ile VIII. Ders muhatabı,²⁵¹ Ramazan 1235 (Haziran-Temmuz 1820) ve²⁵² Ramazan 1236 (Haziran-Temmuz 1821)'de Hareket-i Dahil rütbesi ile V. Ders muhatabı²⁵³ olarak görev yapmıştır. Bundan sonra huzur derslerinde mukarrir olarak vazife almıştır. 1237 (1821-1822) ve 1254 (1838-1839) yılları arası mukarrirlik yapmıştır. Bu görevinden 14 Şevval 1254 (31 Aralık 1838)'de vefatıyla ayrılmıştır.²⁵⁴ Eğinli İbrahim Efendi'nin mukarrirliklerine gelince Ramazan 1237 (Mayıs-Haziran 1822)'de Musıla-i Sahn derecesiyle VII. Ders mukarriri,²⁵⁵ Ramazan 1238 (Mayıs-

²⁴⁸ Eğinli İbrahim Efendi için, Eğinli olup Hareket-i Haric rütbesinde iken muhatap sıfatı ile 1255 senesi Ramazan'ında (Kasım-Aralık 1839) huzur derslerine katılmıştır denilse de muhataplığı tayini 1227 (1812-1813)'dir. Yine aynı eserde Eğinli İbrahim Efendi için verilen 1237 (1821-1822)'de tayin edilmiş 1254 (1838-1839)'da vefatı dolayısıyla ayrılmıştır bilgisi mukarrirlik görevi için geçerlidir. Her Yönüyle Kemaliye (Eğin). İstanbul: T.C. Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, 1996, s. 738.

²⁴⁹ İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi, *Huzur-ı Hümayun Müderrisleri Defteri*, (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 124.

²⁵⁰ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 186.

²⁵¹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 194.

²⁵² (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 198.

²⁵³ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 203.

²⁵⁴ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 111.

²⁵⁵ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 208.

Haziran 1823)'de Musıla-i Sahn derecesiyle VI. Ders mukarriri,²⁵⁶ Ramazan 1239 (Nisan-Mayıs 1824) ve²⁵⁷ Ramazan 1240 (Nisan-Mayıs 1825)'de Musıla-i Sahn rütbesiyle V. Ders mukarriri,²⁵⁸ Ramazan 1241 (Nisan-Mayıs 1826)'da Musıla-i Sahn rütbesiyle VI. Ders mukarriri,²⁵⁹ Ramazan 1242 (Mart-Nisan 1827)'de İbtida-i Altmışlı rütbesiyle VI. Ders mukarriri,²⁶⁰ Ramazan 1243 (Mart-Nisan 1828),²⁶¹ Ramazan 1244 (Mart-Nisan 1829) ve²⁶² Ramazan 1245 (Şubat-Mart 1830)'da Hareket-i Altmışlı rütbesiyle V. Ders mukarriri,²⁶³ Ramazan 1246 (Şubat-Mart 1831),²⁶⁴ Ramazan 1247 (Şubat-Mart 1832),²⁶⁵ Ramazan 1248 (Ocak-Şubat 1833),²⁶⁶ Ramazan 1249 (Ocak-Şubat 1834) ve²⁶⁷ Ramazan 1250 (Ocak 1835)'de Musıla-i Süleymaniye rütbesiyle V. Ders mukarriri,²⁶⁸ Ramazan 1251 (Aralık-Ocak 1835-1836) ve²⁶⁹ Ramazan 1252 (Aralık-Ocak 1836-1837)'de Hamise rütbesiyle III. Ders mukarriri,²⁷⁰ Ramazan 1253 (Kasım-Aralık 1837)'de Hamise rütbesiyle II. Ders mukarriri,²⁷¹ Ramazan 1254 (Kasım-Aralık 1837)'de Süleymaniye rütbesiyle II. Ders mukarriri olarak görev yapmıştır.²⁷²

Eğimli İbrahim Efendi meclis harici olarak toplanan mukarrirler meclisinde de görev almıştır. 1228 (Eylül-Ekim 1813)'den 1242'ye kadar Ramazan'larda (Mart-Nisan 1827) meclis harici olarak bir mukarrirler meclisi toplantısı tertip edilmemiştir. 1242 senesi Ramazan'ında (Mart-Nisan 1827) huzur dersleri ikmal edildikten sonra irade-i seniyye ile mukarrirler meclisi toplanmış, bu meclise iştirak edenlerin ittifakı ile Musıla-i Süleymaniye müderrisliğinden emekli Konevi Mehmed Efendi dersi takrir etmiştir. Meclise iştirak eden zevat Akşehirli Hacı Ömer Efendi, Karabaği Ahmed Efendi, Konyalı Hüseyin Efendi, İmamzade Hafız Mehmed Esad Efendi, Denizlili Yahya Efendi, Harputlu Abdurrahman Efendi, Babakaleli Mustafa Efendi, Çarşambalı Mustafa Efendi, Manastırlı Mehmed Emin Efendi, Manastırlı Recep Efendi, İstanbullu Mehmed Emin Efendi, Buhari Murtaza Efendi, Mardini Mahmud Efendi (arandığı halde bulunamadığından derse katılmamıştır), Vonevi Mustafa Efendi ve Eğimli İbrahim Efendi'dir. Aynı şekilde Ramazan 1243 (Mart-Nisan 1828)'de mukarrirler meclisi toplanmış ve Akşehirli Hacı Ömer Efendi ders takririnde bulunmuştur. Bu derste muhatap olarak Konyalı Seyyid Hüseyin Efendi, Ahıskalı Dersiam Ahmed Efendi, İmamzade Hafız Mehmed Esad Efendi, Denizlili Yahya Efendi, Çerkeşli Mehmed Efendi, Çarşambalı Mustafa Efendi, Manastırlı Mehmed Emin Efendi, Kırımlı Ahmed Efendi, Adanalı Ali Remzi Efendi, Ahıskalı Mehmed Tahir Efendi, İstanbullu Mehmed Emin, Buhari Murtaza Efendi, Mardinli Seyyid Mehmed Efendi, Vonevi Mustafa Efendi ve Eğimli İbrahim Efendi bulunmuştur. Bu tarihten sonra mukarrirler meclisi bir daha 1250 Ramazan'ında (Ocak 1835) toplanmış, dersi yine Akşehirli Hacı Ömer Efendi vermiştir. Bu derse Konyalı Hüseyin Efendi, İmamzade Hafız Mehmed Esad Efendi, Ahıskalı Dersiam Ahmed Efendi, Denizlili Yahya Efendi, (davet olunduğu halde na-mizaçlığı sebebiyle gelememiştir) Babakaleli Mustafa Efendi, Çarşambalı Mustafa Efendi, Kütahyalı Müzellef Ahmed Efendi, İstanbullu Mehmed Emin Efendi, Mardinli Mahmud Efendi, Antakyalı Mehmed Said Efendi, Yakovalı İbrahim Efendi, Ahıskalı Dersiam İsmail Efendi ve Eğimli İbrahim Efendi, katılmıştır.²⁷³

²⁵⁶ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 212.

²⁵⁷ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 215.

²⁵⁸ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 219.

²⁵⁹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 223.

²⁶⁰ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 227.

²⁶¹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 230.

²⁶² (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 234.

²⁶³ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 238.

²⁶⁴ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 242.

²⁶⁵ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 246.

²⁶⁶ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 250.

²⁶⁷ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 254.

²⁶⁸ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 258.

²⁶⁹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 261.

²⁷⁰ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 265.

²⁷¹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 268.

²⁷² (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 272.

²⁷³ Mardin, *Huzur Dersleri*. I. 86.

Huzur dersi hocalarından Eğinli Mehmed Efendi'ye gelince,²⁷⁴1248 (1832-1833)'de muhataplık görevine başlamış, 1269 (1852-1853)'de Halep Kadılığına tayin edilince görevinden ayrılmıştır.²⁷⁵ Ramazan 1248'de (Ocak-Şubat 1833)'de İbtida-i Dahil rütbesiyle VIII. Ders muhatabı,²⁷⁶ Ramazan 1249 (Ocak-Şubat 1834)'de İbtida-i Dahil rütbesiyle VII. Ders muhatabı,²⁷⁷ Ramazan 1250 (Ocak 1835),²⁷⁸ Ramazan 1251 (Aralık-Ocak 1835-1836) ve²⁷⁹ Ramazan 1252 (Aralık-Ocak 1836-1837)'de Hareket-i Dahil rütbesiyle VII. Ders muhatabı,²⁸⁰ Ramazan 1253 (Kasım-Aralık 1837) ve²⁸¹ Ramazan 1254 (Kasım-Aralık 1837)'de Hareket-i Dahil rütbesiyle VI. Ders muhatabı,²⁸² Ramazan 1255 (Kasım-Aralık 1839)'da Musıla-i Sahn rütbesiyle VI. Ders muhatabı,²⁸³ Ramazan 1256 (Ekim-Kasım 1840),²⁸⁴ Ramazan 1257 (Ekim-Kasım 1841) ve²⁸⁵ Ramazan 1258 (Ekim-Kasım 1842)'de Musıla-i Sahn rütbesiyle V. Ders muhatabı,²⁸⁶ Ramazan 1259 (Eylül-Ekim 1843),²⁸⁷ Ramazan 1260 (Eylül-Ekim 1844),²⁸⁸ Ramazan 1261 (Eylül-Ekim 1845),²⁸⁹ Ramazan 1262 (Ağustos-Eylül 1846) ve²⁹⁰ Ramazan 1263 (Ağustos-Eylül 1847)'de Musıla-i Sahn rütbesiyle IV. Ders muhatabı,²⁹¹ Ramazan 1264 (Ağustos 1848)'de Sahn rütbesiyle IV. Ders muhatabı,²⁹² Ramazan 1265 (Temmuz-Ağustos 1849)'da İbtida-i Altmışlı rütbesiyle III. Ders muhatabı,²⁹³ Ramazan 1266 (Temmuz-Ağustos 1850) ve²⁹⁴ Ramazan 1267 (Haziran-Temmuz 1851)'de Hareket-i Altmışlı rütbesiyle III. Ders muhatabı,²⁹⁵ Ramazan 1268 (Haziran-Temmuz 1852) ve²⁹⁶ Ramazan 1269 (Haziran-Temmuz 1853)'de Musıla-i Süleymaniye rütbesiyle II. Ders muhatabı,²⁹⁷ Ramazan 1270 (Mayıs-Haziran 1854)'de Hamise rütbesiyle I. Ders muhatabı²⁹⁸ olarak görev yapmıştır.

Erzincani Sururi Efendizade Seyyid Ahmed Sıdkı Efendi, 1264 (1847-1848)'de muhatap olarak tayin edilmiş 1266 (1849-1850)'de bu görevinden ihraç edilmiştir.²⁹⁹ Ramazan 1264 (Ağustos 1848) ve³⁰⁰ Ramazan 1265 (Temmuz-Ağustos 1849)'da Musıla-i Sahn rütbesiyle VI. Ders muhatabı,³⁰¹ Ramazan 1266 (Temmuz-Ağustos 1850)'de Musıla-i Sahn rütbesiyle V. Ders muhatabı olarak görev almıştır.³⁰²

²⁷⁴ Eğinli Mehmed Efendi için, Eğinli olup İbtida-i Haric rütbesinde iken 1249 senesinde (Ocak-Şubat 1834)'de muhatap sıfatı ile huzur derslerine katılmıştır. Sahn rütbesinde muhatap olarak 1264 (Ağustos 1848)'de huzur derslerine katılmıştır denilmiş, ayrıca Musıla-i Sahn rütbesinde iken 1255 senesi (Kasım-Aralık 1839) Ramazan'ında huzur derslerine katıldığı bilgisi de verilmiştir. Her Yönüyle Kemaliye (Eğin), s. 739.

²⁷⁵ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 132.

²⁷⁶ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 252.

²⁷⁷ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 255.

²⁷⁸ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 259.

²⁷⁹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 263.

²⁸⁰ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 267.

²⁸¹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 270.

²⁸² (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 274.

²⁸³ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 278.

²⁸⁴ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 282.

²⁸⁵ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 286.

²⁸⁶ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 290.

²⁸⁷ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 294.

²⁸⁸ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 298.

²⁸⁹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 302.

²⁹⁰ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 306.

²⁹¹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 310.

²⁹² (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 314.

²⁹³ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 318.

²⁹⁴ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 322.

²⁹⁵ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 326.

²⁹⁶ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 329.

²⁹⁷ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 333.

²⁹⁸ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 336.

²⁹⁹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 136.

³⁰⁰ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 315.

³⁰¹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 319.

³⁰² (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 323.

Eğimli İbrahim Efendi'nin yeğeni Kasım Efendi, 1268 (1851-1852) ve 1279 (1862-1863) tarihleri arasında muhataplık görevinde bulunmuştur. Mukarrirliğe tayin edilince bu görevinden ayrılmıştır.³⁰³ Ramazan 1268 (Haziran-Temmuz 1852) ve³⁰⁴ Ramazan 1269 (Haziran-Temmuz 1853)'de Musıla-i Sahn rütbesiyle V. Ders muhatabı,³⁰⁵ Ramazan 1270 (Mayıs-Haziran 1854) ve³⁰⁶ Ramazan 1271 (Mayıs-Haziran 1855)'de Musıla-i Sahn rütbesiyle IV. Ders muhatabı,³⁰⁷ Ramazan 1272 (Mayıs-Haziran 1854),³⁰⁸ Ramazan 1273 (Nisan-Mayıs 1857) ve³⁰⁹ Ramazan 1274 (Nisan-Mayıs 1858)'de Musıla-i Sahn rütbesiyle III. Ders muhatabı,³¹⁰ Ramazan 1275 (Nisan-Mayıs 1859)'da İbtida-i Altmışlı rütbesiyle II. Ders muhatabı,³¹¹ Ramazan 1276 (Mart-Nisan 1860) ve³¹² Ramazan 1277 (Mart-Nisan 1861)'de Hareket-i Altmışlı rütbesiyle II. Ders muhatabı,³¹³ Ramazan 1278 (Mart 1862)'de Musıla-i Süleymaniye rütbesiyle II. Ders muhatabı,³¹⁴ Ramazan 1279 (Şubat-Mart 1863)'de Musıla-i Süleymaniye rütbesiyle I. Ders muhatabı³¹⁵ olarak görev almıştır. 1280-1283 (Şubat-Mart 1854/Ocak-Şubat 1867) arası mukarrir olarak görev yapmış, Kudüs kadılığına tayin edilince görevinden ayrılmıştır.³¹⁶ Mukarrirlik görevlerine gelince Ramazan 1280 (Şubat-Mart 1864)'de Musıla-i Süleymaniye derecesiyle I. Ders mukarriri (I. Meclis mukarriri Hafız Muhammed Emin Efendi'ye vekaleten bu dersi ba-irade-i seniye VI. Meclis mukarriri Kasım Efendi takrir etmiştir.),³¹⁷ Ramazan 1281 (Ocak-Şubat 1865)'de Hamise derecesiyle I. Ders mukarriri (I. Meclis mukarriri Hafız Muhammed Emin Efendi'ye vekaleten bu dersi ba-irade-i seniye VI. Meclis mukarriri Kasım Efendi takrir etmiştir.)³¹⁸ Ramazan 1282 (Ocak-Şubat 1866)'da Hamise derecesiyle IV. Meclis mukarriri,³¹⁹ Ramazan 1283 (Ocak-Şubat 1867)'de Süleymaniye derecesiyle I. Meclis mukarriri³²⁰ olarak görev almıştır.

4. Galatasaray Hocalığı Vazifesi

II. Mahmud dönemi Erzincanlı İstanbul müderrislerinden Eğimli İbrahim Efendi, Galatasaray'da hocalık vazifesinde bulunmuştur. İbrahim Efendi, dönemin önemli eğitim kurumlarından biri olan ve II. Mahmud'un da özel bir önem verdiği Galatasaray'da ve ardından da Enderun Mektebi'nde vazife almıştır. 1820 tarihinde Galatasaray'a hoca tayin edilmiş. Bir müddet bu mektepte ders verdikten ve sırasıyla bir üst sınıfa terfi ettikten sonra derece itibariyle mektebin en üst sınıfı olan Kütüphane hocalığına getirilmiştir. Buradan sonra saraydaki Enderun Mektebi'nde göreve başlamış, son sınıflardan olan Hazine Odası'nın muallimi Etmekcizade Ahmed Efendi vefat edince münhal olan derslere girmiştir. 1242 (1826-1827)'de Galatasaray muallimliğinden Enderun Mektebi'nin Hazine Odası hocalığına nakledilerek terfi etmiştir. İlmiye rütbesi yükseltilerek mollalık ünvanı da verilmiştir.³²¹

³⁰³ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 138.

³⁰⁴ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 330.

³⁰⁵ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 334.

³⁰⁶ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 338.

³⁰⁷ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 340.

³⁰⁸ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 344.

³⁰⁹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 348.

³¹⁰ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 352.

³¹¹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 359.

³¹² (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 363.

³¹³ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 366.

³¹⁴ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 370.

³¹⁵ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 374.

³¹⁶ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 113.

³¹⁷ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 380.

³¹⁸ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 384.

³¹⁹ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 390.

³²⁰ (HHMD), nr. 45; Mardin, *Huzur Dersleri*, I, 392.

³²¹ İsfendiyaroğlu, *Galatasaray Tarihi*, I, 339-467. Ülker Akkutay. Enderun Mektebi. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1984, s. 79.

5. Yeniçeri Ocağının Kaldırılması Sırasındaki Faaliyetleri

Yeniçeri ocağının kaldırılması sırasında ulemanın bir kısmı Sultan II. Mahmud'un yanında yer alarak padişaha destek olmuştur. Bunlar arasında yüksek rütbeli ulema olduğu gibi müderrislerden bazıları da sarayda bulunarak bu sırada önemli bir vazife ifa etmiştir. Ocağın kaldırılması girişimleri sırasında ilk önce Şeyhülislamlıkta bir meclis-i has akd olunmuş, bu toplantıya yüksek rütbeli ulema katılmıştır. Toplantı sonunda eşkinici tahririne karar verildiği gibi eşkinciler hakkında da bir kanunname layihası hazırlanmıştır. Nitekim ocağın kaldırılması sırasında sarayda hazır bulunan ve bu faaliyetin içinde yer alanlardan biri de padişah imamı Mehmed Zeynelabidin Efendi'dir. Toplantı sırasında diğer padişah imamı Mehmed Arif Efendi ile birlikte birer aşr-ı şerif okudukları gibi Kuran-I Kerim tilavetinde de bulunmuşlardır.³²²

Bu hadiseden sonra Şeyhülislamlıkta bir meclis-i umum toplanmıştır. Bu seferki toplantıya sadece üst rütbeli ulema katılmamış, dönemin önemli ve seçkin müderrisleri de bu mecliste hazır bulunmuştur. Müderrislerden Fetva Emini Yabanabadi Ali Efendi, el-Hac Fethullah Efendi, Saray-ı cedid hocalarından Kütüphane hocası Akşehirli Ömer Efendi, Hazine hocası ve Şeyhülislamın Ders Vekili Etmekcizade Hafız Ahmed Efendi, Seferli hocası Konevi es-Seyyid Hüseyin Efendi, Büyük oda hocası Denizlili Yahya Efendi, Orta oda hocası Zeyrek İmamzade Esad Efendi, Küçük oda hocası Çerkeşi Mehmed Efendi, diğer dersiam müderrislerden Karabaği Ahmed Efendi, Bafıralı es-Seyyid Ahmed Revnaki Efendi, Ahıskavi Ahmed Efendi, Kürd Abdurrahman Efendi, Babakaleli Mustafa Efendi, Çeharşenbevi Mustafa Efendi, Selaniki Mehmed Emin Efendi, Tirevi Keşşaf Arc Abdullah Efendi, Seyyid Ali Efendi yanında Galatasaray'da Kütüphane hocası Eğinli İbrahim Efendi de bu meşveret meclisinde bulunmuştur.

Yapılan görüşmeler neticesinde ulema da dahil mecliste bulunan herkes “şimdi bil-cümle müminine funun-ı harbiyeyi taallüm emr-i lazım u lazib ve bu babda itaat-i emirü'l-müminin üzerimize elzem ü vacibdir” mefhumunu şeri ve akli delillerle ortaya koymuştur. Alınan karar neticesinde fetva Fetva eminine, hüccet Esad Efendi'ye, layihalar Yeniçeri ağasına verilmiştir. İstanbul kadısı, mevali, müderrisler ve meşayih alay ile Bab-ı ali'den Ağa kapısına gitmiştir. Fetva, hüccet ve layiha sırasıyla burada okunmuştur. Yeniçeri ağasının okuduğu fetva ve hüccet ocaklı tarafından kabul edilip mühürlendikten sonra Bab-ı ali'den gelen heyet bunu alıp alay ile şeyhülislam konağına dönmüştür. Meşveret-i ammede bulunan fetva emini, mevali, müderris ve meşayih yeni elbiseleri ve silahları verilen askerlerin ilk taliminde de bulunmuştur.³²³

Bu hadise sırasında yüksek rütbeli ulema kadar İstanbul müderrisleri de önemli bir rol oynamıştır. Padişahın yanında yer almışlar, yeniçerilere karşı padişahı ve halkı birleştiren büyük bir ittifakın önemli bir parçasını teşkil etmişlerdir. Yeniçeri ocağının kaldırılması sırasındaki görüşmelere katılan müderrislerden Akşehirli Ömer Efendi, Konevi Hüseyin Efendi, Ahıskavi Ahmed Efendi, İmamzade Mehmed Esad Efendi, Denizlili Yahya Efendi, Babakaleli Mustafa Efendi, Manastırlı Mehmed Emin Efendi ve Eğinli İbrahim Efendi'nin verilen fetvada imzaları bulunmaktadır. Neticede gerek padişah imamı Zeynelabidin Efendi ve gerekse de Kütüphane hocası Eğinli İbrahim Efendi bu son derece önemli hadisede görev almışlardır.³²⁴

6. Nişan Tevcihi

İlmiye mensupları birtakım önemli vasıflara sahip olmaları yanında vazifelerini en iyi şekilde yerine getirdikleri zaman da nişan tevcihi ile ödüllendirilirdi. Kimi zaman vuku bulan bir galibiyet sebebiyle padişahın lütfu olmak üzere askeriye mensupları ile beraber ilmiye mensuplarına da nişan tevcih edilmiştir. Sultan II. Mahmud döneminde Erzincanlı İstanbul müderrislerinden üç kişiye nişan tevcih edilmiştir. Bunların ilki padişah imamı ve aynı zamanda Anadolu kadiaskeri Mehmed Zeynelabidin Efendi, ikincisi müderrislerden Eğinli İbrahim Efendi üçüncüsü ise ilmiye mesleğinden ayrılarak kalemiyeye geçen Zeynelabidin Efendi'nin oğlu Mehmed Hulusi Efendi'dir.

³²² Esad Efendi, *Üss-i Zafer*, hazırlayan Mehmet Arslan, İstanbul: Kitabevi, 2005, s. 86.

³²³ Esad Efendi, *Üss-i Zafer*, s. 18-29.

³²⁴ *Takvim-i Vekâyi*, 4 Z 1247, nr. 25.

Nişan tevcihine sebep olan hadiseler gelince, Sadrazam'ın da bilfiil katıldığı Pirlepe taraflarındaki muharebede İşkodra'lıları mağlup eden Asâkir-i mansure alaylarından bazı taburların büyük ve küçük zabitanına ve neferatına rütbe ve derecelerine göre altın ve gümüş iftihar nişanı ünvanıyla birer kıta nişan, berat ve atıyye verilmiştir. Padişah, vezirler yanında, Asâkir-i hassa ve mansurelerinin, ulema ve ricalin, doğrulukta ve sadakatte birbirlerinden asla farkı olmadığını belirttikten sonra, serdar-ı erkemden başka aralarında huzur dersi hocası müderrislerinin de bulunduğu ilmiye mensuplarına nişan tevcih etmiştir. Şeyhülislam Yasincizade Abdülvehhab Efendi, Reisü'l-ulema Arif Beyefendi, Yahya Beyefendi, Rumeli Kadıaskeri Hekimbaşı Mustafa Behcet Efendi, Mehmed Rahmi Beyefendi, Mehmed Sadullah Efendi, biraderi Mehmed Hamdullah Efendi, Emin Beyefendizade Abdülkadir Beyefendi, İstanbul rütbesinde olan Nakibü'l-eşraf Ahmed Arif Beyefendi, Cabbarzâde Abdülfettah Beyefendi, İstanbul kadısı Servet Efendi, Mekke-i mükerrerme rütbesinde olan Hekimbaşı Efendi biraderi Abdülhak Efendi'yle Takvim-i Vekayi nazırı Seyyid Mehmed Esad Efendi, imam-ı sani Mustafa Nuri Efendi ile imam- evvel ve aynı zamanda Anadolu kadıaskeri Mehmed Zeynelabidin Efendi nişanla taltif edilmiştir. Bunların tamamına Rebiülevvel'in on yedinci günü Çırağan sarayında padişahın huzurunda rütbelerince göre mücevher iftihar nişanı verilmiştir. Zeynelabidin Efendi'yle birlikte diğer yüksek rütbeli ulemaya nişan tevcih edilmesine yeniçeri ocağının kaldırılması sırasındaki faaliyetleri sebep olmuş olmalıdır.

Birkaç gün geçtikten sonra eski Şeyhülislam Kadızade Mehmed Tahir Efendi, Mekke-i mükerrerme rütbesinde olup Edirne'ye giderek padişahın yanında bulunan Çerkeşi Mehmed Efendi, mevaliden Abdi Paşazade Nuri Bey ve oda hocalarından Kütübhaneye-i saray-ı hümayun hocası Akşehirli Ömer Efendi, Hane-i Seferli hocası Konevi Seyyid Hüseyin Efendi, Kılar-ı Hassa hocası Yahya Efendi, Galatatasaray Kütübhaneye hocası Ahıskavi Ahmed Efendi ile Hazine-i hümayun hocası Eğinli İbrahim Efendi'ye de nişan takdim edilmiştir. Nişan verilen zevatın sadakat üzere aynı şekilde çalışmalarına devam etmeleri istenmiş, henüz nişan sahibi olmayanların ise bir hizmete tayin edildiklerinde sadakat ve gayretle çalıştıkları takdirde bu şerefe nail olacaklarının müjdesi verilmiştir. İbrahim Efendi'ye nişan tevcihinde Galatatasaray'daki hocalık görevi, huzur derslerindeki vazifesi yanında Yeniçeri ocağının kaldırılması sırasındaki tavrı da etkili olmuş olmalıdır.³²⁵

Nişan tevcih edilen üçüncü kişi Mehmed Hulusi Efendi'dir. Hulusi Efendi, Hareket-i Dahil müderrisliğinden sonra ilmiye tarikinden ayrılmış, kalemiye silkine geçmiştir. 1 Ramazan 1261 (3 Eylül 1845)'de Saadet Mektubi kalemi hulefasından ve hacedandan imam-ı evvel Zeynelabidin Efendi'nin oğlu Hulusi Bey'e Hamise rütbesine mahsus nişanın verilmiştir.³²⁶

Bazı zamanlarda padişah tarafından nişan tevcih edilmez fakat ulema çeşitli yollarla taltif edilirdi. Bunlardan biri Mora'nın kazalarından Meselon'un zabt edildiği sırada gerçekleşmiştir. 1 Kasım 1822'de gelen zabt haberini o gün nöbetçi olan ikinci imam Zeynelabidin Efendi okumuş, Padişah "senin kudümünde meymenet var ne zaman nöbetçi olsan sevinçli haberler alıyorum" efendi duacımız yalı almış iki ayrı bin altın verilsin, demiştir.³²⁷

7. Entelektüel Faaliyetleri

II. Mahmud dönemi Erzincanlı İstanbul müderrisleri arasında hat, musiki gibi sanat dallarıyla ilgilenenler de vardı. Bu müderrisler Zeynelabidin Efendi ve oğulları arasından çıkmıştır. Zeynelabidin Efendi'nin oğlu Cemaleddin Efendi hattat olup, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Hattatlar* adlı eserinde bir hat örneği bulunmaktadır.³²⁸ Cemaleddin Efendi bunun yanında aynı zamanda musikişinastı. Tarihçi Ahmed Lütfi Efendi, ondan bahsederken "Sultan Mahmud'un baş imamı Zeynelabidin Efendi'nin konağına devam ederdim, Oğlu Cemaleddin Efendi ile musiki meşk ederdik" demiştir.³²⁹ Sadece Cemaleddin Efendi değil babası

³²⁵ *Takvim-i Vekâyi*, 25 CA 1247, nr. 1.

³²⁶ BOA, *İ.DH*, 109/5487. BOA, *İDH*, 133/6833. *CDH*, 217, 10816.

³²⁷ Ramazan Balcı. Enderunlu Hafız İlyas Ağa'nın Hatıraları, Saray Günlüğüm. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2010.

³²⁸ İbnülemin Mahmut Kemal İnal. *Son Hattatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1955, s. 78-79.

³²⁹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal. *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1988. (c. II), s. 895.

Zeynelabidin Efendi'nin de musikiye ilgisi vardır. Nitekim II. Mahmud dönemi musiki meclislerinden bahseden bir kaynakta “sazlarıyla, sesleriyle, sözleriyle padişahın meclisine kimler iştirak etmezdi ki ... birinci imam Zeynelabidin Efendi” ifadelerine yer verilmiştir ki bu Zeynelabidin Efendi'nin bu alanda behresi olduğuna işaret etmektedir.³³⁰ Zeynelabidin Efendi'nin diğer oğlu Mehmed Hulusi Efendi'nin şair olduğu hakkında kaynaklarda bir kayda rastlasak da meselenin detaylarıyla ilgili başka bir bilgiye ulaşamadık.

Burada zikretmemiz gereken diğer bir husus daha vardır ki bu müderrislerin meşayihle olan münasebetleridir. Müderrislerden sadece Mehmed Cemaleddin Efendi'nin Tarik-i aliyye-i Rıfaiye bendeganından olduğuna dair bir bilgiye ulaştık.³³¹

8. Teşrifat Merasimleri

Sultan II. Mahmud dönemindeki teşrifat merasimlerine Erzincanlı müderrisler arasından da katılanlar olmuştur. Padişah imamı Zeynelabidin Efendi ile Eğinli İbrahim Efendi Sultan Mahmud'un oğlu Abdülaziz Efendi'nin bed-i besmele merasiminde bulunmuş, yine Zeynelabidin Efendi Ramazan ayında yapılan iftar davetlerine de katılmıştır.

Şehzadelerin Okumaya Başlama “Bed-i Besmele” Merasimleri

Şehzadelerin beş, altı yaşlarına -tahsil çağına- geldiklerinde törenle okumaya başlamalarından ibaret olan Bed-i Besmele merasimine, Şeyhülislam, kadiaskerler, nakibüleşraf ve diğer üst düzey ilmiye ricali katılırdı.³³² Merasim gayet kısa bir şekilde icra edilir, Şeyhülislam önce teberrüken şehzadeye eliften başlayarak harfleri okutur ardından dua eder ve böylelikle merasim son bulurdu. Şehzade'nin merasimin sonunda Şeyhülislamın elini öpmesi lazım gelse de Şeyhülislam buna izin vermez, şehzadeyi omzundan öperdi. Şehzadenin bundan sonraki eğitiminden ise tayin edilen hocası sorumlu olurdu.³³³

II. Mahmud'un oğlu Şehzade Abdülaziz Efendi'nin Kuran-ı Kerim'e başlamasına 9 Muharrem 1251 (7 Mayıs 1835)'de irade buyrulmuştur. Bundan sonra merasime davet edilecekler sadrazamlıktan tezkireler gönderilmiştir. İstanbul'da ve Bilad-ı selase'de bulunan mektep talebelerinin hocalarıyla birlikte merasime katılmaları istenmiştir.³³⁴ Ulema, telli amame ve tören elbiseleriyle merasimde hazır bulunmuştur.³³⁵ Merasime katılanlardan biri de Rumeli kadiaskeri ve aynı zamanda padişahın imamı olan Mehmed Zeynelabidin Efendi'dir.³³⁶

³³⁰ Samiha Ayverdi. *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1999. s. 511.

³³¹ Mehmet Nermi Haskan. *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*. İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2001. (c. II), s. 749-750.

³³² İlhami Yurdakul. *Osmanlı İlmîye Merkez Teşkilatı'nda Reform (1826-1876)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008. s. 256.

³³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı. *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*. Ankara: TTK, 1998. s. 110.

³³⁴ *Takvim-i Vekâyi*, 6 S 1251, nr. 102, s. 1.

³³⁵ Şeyhülislam, Şerif Abdülmuttalib Efendi ve kardeşi Şerif Ali ile birlikte sadrazamın çadırında, eski Rumeli kadiaskerleri Halil Hamid Paşazade Arif Beyefendi, Yahya Beyefendi, Ahmed Reşid Efendi, Arabzade Sadullah Efendi, Rumeli payeli Mustafa Paşazade Tahir Beyefendi ile bilfiil Rumeli kadiaskeri imam-ı evvel-i şehriyari es-Seyyid Mehmed Zeynelabidin Efendi kethüda Pertev Efendi'nin; eski Anadolu kadiaskerleri es-Seyyid Ali Rıza Beyefendi, Melek Paşazade Abdülkadir Beyefendi, Arabzade Hamdullah Efendi, Meşrebzade Abdurrahman Efendi, bilfiil Anadolu kadiaskeri Emin Beyefendizade Abdülkadir Beyefendi, rütbe-i sadaret ile müteşerref Yusuf Paşazade Nazif Beyefendi, İsmet Beyefendizade es-Seyyid Arif Hikmet Beyefendi, Nakibüleşraf Abdürrahim Efendi Defterdar Ali Necib Beyefendi'nin; İstanbul payeli eski Mekke-i mükerreme kadısı Cabbarzade Abdülfettah Efendi, rütbe-i mezkure ile müteşerref Yesarizade Mustafa İzzet Efendi, eski İstanbul kadısı Mollacıkzade Mehmed Servet Efendi, Çerkeşi Mehmed Rafi Efendi, rütbe-i merkume ile müstesid reis-i etibba-i sultani Abdülhak Efendi ve bilfiil Darü'l-hilafeti'l-aliyye kadısı, Takvim-i Vekayi Nazırı ve Vekayinüvis es-Seyyid Mehmed Esad Efendi, ile İmam-ı sani Mustafa Nuri Efendi reisülküttab Akif Efendi'nin; eş-Şeyh Hacı Şakir Efendi ile Meveleviye, Nakşibendiye, Kadiriye, Sümbüliye, Halvetiye, Şabaniye, Celvetiye, Rıfaiye, Bedeviye, Sadiye ve Şazeliye tarikatlerinde otuz beş adet meşayih çavuşbaşı Necib Efendi; ... bab-ı ali hacedi Ayni Efendi, Buhari Abdüsettar Efendi, bab-ı defteri hacedi el-Hac Pertev Efendi Evkaf-ı hümayun nazırı Hasib Efendi'nin; Ayasofya-i kebir camii vaizi eş-Şeyh el-Hac Yusuf Efendi, Sultanahmed camii vaizi el-Hac Abdullah Efendi ile diğer on sekiz selatin camiinin vaizleri Darbhane-i amire nazırı Rıza Efendi'nin; yirmi adet selatini camiinin hatipleriyle, imamları ve Sadabad'daki mabed-i latiflerin hatib ve imamları Tophane-i amire nazırı Saib Efendi'nin çadırında bulunmuştur; bkz. *Takvim-i Vekâyi*, 6 S 1251, nr. 102, s. 1-2.

³³⁶ Ahmed Lütfi Efendi. *Lütfi Tarihi*. Dersaadet: Darü't Tıbaatıl Amire, 1291. (c. V), s. 4.

Merasime müderrisler arasından da katılım geniş olmuştur. Müderrislerden, mukarririnden Akşehirli el-Hac Ömer Efendi, Konevi Hüseyin Efendi, Ahıskalı Ahmed Efendi, Eğinli İbrahim Efendi, Denizlili Yahya Efendi, Babakaleli Mustafa Efendi, Çeharşenbeli Mustafa Efendi, huzur-ı hümayun dersinde hazır bulunan müderrislerden Kürd Abdurrahman Efendi, Kozanlı Mehmed Efendi, Karsi Hacı Mehmed Efendizade Cemaleddin Efendi, Müzellef Ahmed Efendi, Harputi Seyyid Numan Efendi, Manastırlı Receb Efendi, Harputi Seyyid Abbas Efendi, Şehri Hafız Mehmed Emin Efendi, Mardinli Mahmud Efendi, Antakyalı Said Efendi ve Yakovalı İbrahim Efendi bed-i besmele merasimi sırasında hazır bulunmuştur.

İftar Davetleri

Ramazan ayında padişah da dahil olmak üzere ilmiye teşkilatının üst makamlarında bulunan ulema arasında iftar davetleri olurdu. Bunlardan birinde Kadiasker Arif Beyefendi, padişahın birinci imamı Zeynelabidin Efendi'ye iftara gitmiştir. Hadiseden bahsedecek olursak, Sultan Mahmud, Mevlid geceleri dışında da tevhid-i şerif ibadetiyle meşgul olurdu. Yine bir gün Eyüp Sultan Camii'nde yatsı namazından sonra birkaç saat tevhid-i şerifle meşgul olmuştur. Bu gecenin aynı zamanda Cuma gecesi olması hasebiyle Kadiasker Arif Beyefendi, imam-ı evvel Zeynelabidin Efendi'ye iftara gelmiş, padişahın izni üzerine tevhid halkasına da katılmıştır.³³⁷

Zeynelabidin Efendi'nin de hazır bulunduğu bir başka iftar 1247 (1831-1832) Ramazan'ında olmuştur. Bab-ı ali iftarına katılan padişah, Rumeli kadiaskeri Arif Beyefendi ile reisü'l- etibba Behcet Efendi'yi de iftara çağırılmış, hatta Şeyhülislamın da iftarda bulunmasını istemiştir. Fakat sonrasında havanın bozuk olması sebebiyle onun rahatsızlanacağını düşündüğünden bu fikrinden vazgeçmiştir. Padişah başka bir gün, Bab-ı fetva iftarına katılarak Şeyhülislamı taltif buyurmuş ve ona bir aded mücevher kutu hediye etmiştir. Padişah, Arif Bey ve Behcet Efendi'nin de Şeyhülislamlık iftarında bulunmalarını istemiş, onlarla birlikte Anadolu kadiaskeri birinci imam Zeynelabidin Efendi de iftara katılmıştır.³³⁸

9. Hazireleri

İlmiye sınıfı mensuplarının en önemli özelliklerinden biri aile üyelerinin tıpkı hal-i hayatlarında aynı tarikte yer almaları gibi vefat ettikten sonra da genellikle aynı hazireye defnedilmesidir. Sultan II. Mahmud döneminde medrese teşkilatı içerisinde görev alan Erzincanlı müderrislerden bir kısmı da bu geleneğe uyarak aynı hazireye defnedilmiştir. Bunlar Zeynelabidin Efendizadeler ya da diğer adıyla Zeynizadelerdir. Aile üyelerinden bazıları Karacaahmet Mezarlığında 7. Ada A Bölümü'nde Zeynelabidin Efendi Sofası olarak bilinen aynı zamanda İncirli Sofa da denen yere defnedilmiştir. Burada 22 Cumadelula 1255 (3 Ağustos 1839)'da vefat eden imam-ı evvel Mehmed Zeynelabidin Efendi,³³⁹ 1271 (1854-1855)'de vefat eden Mehmed Sunuhi Efendi,³⁴⁰ 22 Muharrem 1294 (6 Şubat 1877)'de vefat eden Mehmed İmadeddin Efendi,³⁴¹ 17 Rebiülevvel 1296 (11 Mart 1879)'da vefat eden Mehmed İmadeddin Efendi'nin oğlu İzmir kadısı Mehmed Zeynelabidin Efendi, 18 Receb 1300 (25 Mayıs 1883)'de vefat eden Mehmed

³³⁷ Mehmet Yıldız. Abdülhak Molla ve Tarih-i Liva'sı: tahlil ve tenkidli metin. İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995, s. 56.

³³⁸ *Takvim-i Vekâyi*, Selh N 1247, nr. 16, s. 1. "Padişahın 1249 yılı Ramazan'ın (1 Şubat 1834) yirmi birinci günü bab-ı fetvada katıldığı bir diğer iftarda yukarıdaki şahıslarla beraber İstanbul payelilerinden reis-i etibba Abdülhak Efendi de bulunmuştur" bkz. *Takvim-i Vekâyi*, 27 N 1249, nr. 77, s. 1.

³³⁹ Etrafı demir parmaklıklı sütun şahide. İmam-ı evvel-i Sultani es-Seyyid Mehmed Zeynelabidin Efendi. Kitabesi Hamdi imzalıdır. 22 Cumadelula 1255. (3 Ağustos 1839) Haskan, Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, II, 749.

³⁴⁰ İmam-ı evvel-i Mahmud Han Zeyni Efendi havf, Çeküb aldı fenadan mahdumunu nâgâh, Diriga erdi hük-m-i "İrci" nâibdi Beykoz'da, İderdi hizmet şeri mübeyyin ol fazıl âgâh, Bu gençlikde vasiyyet eyledi teşhiz ve tekfinin, Civan sanurduk ol bir pir-i fâni imiş eyvallah, Kodu matemde gitdi mâder ü evlâd ü hâhişkârın, Veremle mevte yok çare dü ihlak olmamış eyler ah, Mu'in et lutfını bi vasita yâ Rab bilâ mâni, Ola ruz-ı ceza hem nâm-ı ceddinden şefaât-hâh, Yazılsın çıkdı bir tarih-i mu'cem taşına yâ Rabb, Sünuhi Beyefendi dâr-ı huldî itsün ârâmgâh 1271. (1854-1855) Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, II, 749.

³⁴¹ Efâhim-i sudur-ı âzâmdan/İmam-ı evvel-i hazret-i Şehriyari/esbâk Cennetmekân es-Seyyid el-Hac/Mehmed Zeynelabidin Efendi'nin/mahdum-ı mükerrremleri esbak sadr-ıRumeli Cennetmekân Firdevs-aşıyan/es-Seyyid el-Hac Mehmed İmadeddin/Efendi'nin ruh-ı şerifleri çün el-Fatiha. 22 Muharrem 1294. (6 Şubat 1877) Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, II, 749.

Cemaleddin Efendi,³⁴² 14 Muharrem 1270 (17 Ekim 1853)'de vefat eden İmadeddin Efendi'nin kızı Emine Hanım,³⁴³ 27 Receb 1289 (30 Eylül 1872)'de vefat eden Cemaleddin Efendi'nin eşi Emine Melekfer hanım, 4 Receb 1291 (17 Ağustos 1874)'de vefat eden İmadeddin Efendi'nin eşi Merzuka Hanım ile 7 Şevval 1274 (21 Mayıs 1858)'de vefat eden Zeyni Efendi'nin emektarı Ömer Ağa da vardır.³⁴⁴

Molla Beyler diye ünlü olan bu ailenin yani Zeynelabidin Efendizadelerin İstanbul'da Sultan Selim Camii mihrabı tarafında büyük konakları ve Salacak Bahçesi yerinde de köşkleri varmış.³⁴⁵

Sonuç

II. Mahmud dönemi İstanbul müderrisleri arasında Anadolu vilayetlerinden gelen müderrisler arasında Erzincanlı müderrisler önemli bir sayı teşkil etmektedir. Bunda padişah imamlığına yükselen Zeynelabidin Efendi ve çocukları ile Eğinli İbrahim Efendi ve çocuklarının önemli bir yeri vardır. Zeynelabidin Efendi bulunduğu makamın ve padişaha yakınlığının tesiriyle ve de sahip olduğu ilmi kudretin bir sonucu olarak oğullarını ilmiye teşkilatına sokmuştur. Aynı şekilde dönemin önemli müderrislerinden Eğinli İbrahim Efendi'nin çocukları da ilmiye teşkilatına girmiştir.

Zeynelabidin Efendi ve çocukları ilmiye teşkilatında müderris, kadı olarak hizmet etmiş, içlerinden Rumeli ve Anadolu kadıaskeri olanlar, Mahrec, Haremeyn ve Bilad-ı Erbaa kadılıklarında görev alanlar olmuştur. Eğinli İbrahim Efendi ve çocukları genelde müderrislik derecelerinde görev almış sadece içlerinden biri Mahrec kadılıklarında görev almıştır. Son grupta yer alan müderrisler de medrese derecelerinde vazife almış, içlerinden biri Mahrec diğeri Devriye mevleviyetine kadar yükselebilmıştır. Gerek sahip oldukları ilmi kudretin ve de gerekse babalarının vazifeleri dolayısıyla Zeynelabidin Efendi ve çocukları diğerlerine göre daha ön planda yer almışlardır.

II. Mahmud dönemi Erzincanlı müderrisler arasından huzur derslerinde görev alanlar olduğu gibi, Galatasaray'da hocalık yapanlar da vardır. İçlerinden bazıları ilmiye tariki dışında da birtakım vazifelerde bulunmuştur. Medrese ve kaza teşkilatı dışında hat ve musiki gibi sanat dallarıyla da ilgilenmişlerdir.

Zeynelabidin Efendi ve İbrahim Efendi yeniçeri ocağının kaldırılması gibi mühim bir hadisede görev almıştır. Yerine getirdiklerin vazifinin sonucu olarak nişanla taltif edilmişlerdir. Hem İbrahim Efendi hem de Zeynelabidin Efendi bulundukları vazifeler dolayısıyla padişahın da katıldığı teşrifat merasimlerinde yer almışlardır. Özellikle Zeynelabidin Efendizadeler hayatlarındaki birbiri ardına medrese derecelerinde görev aldıkları gibi aynı hazireye de defnedilmişlerdir.

³⁴² Tarik-i aliyye-i Rıfaiyye bendegânından rabien sadaret-i Rumeli'den infisal Zeynelabidin Efendizade reisü'l-ulema es-Seyyid Mehmed Cemaleddin Efendi. 18 Receb 1300. (25 Mayıs 1883) Kitabesi İlmi imzalıdır. İlmi, Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer'in babasıdır. Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, II, 750.

³⁴³ Emine Hanım'ın mezar taşı kitabesi: "İmadeddin Efendi'nin duhter-i pâkizesi eyvah/Açmadan soldu güller misali bağ-ı mihnetde/Esüb bâd-ı ecel nâgâh ayırdı validinden/Nice ağlayub ah etmesünler genç-i hasretde/... Tarih beyti şudur: Dua eyler Kerimi cevher ârâ yazdı tarihin, Mekan olsun Emine Hanım'a gülzâr-ı Cennet de. 14 Muharrem 1270. (17 Ekim 1853) Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, II, 749.

³⁴⁴ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, II, 749-750.

³⁴⁵ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, II, 749.

Zeynelabidin Efendi Sofası

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

A.DVN, 150/41, 174/44, 168/17.

AE.SMHD. II., 112/9555, 114/9663.

A.MKT.UM, 408/82.

C.ADL, 34/2037.

CDH, 217, 10816.

BEO, 1377/103203.

HAT 1597/71.

İ.DH, 171/9059, 109/5487, 133/6833, 1291/101568.

İ.ML,34/21,38/2

ML.VRD.d, 2915

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, *Tarik Defteri (TD)*, nr. 855; 2560; 8881; 8882; 8879.

İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, *Tarik Defteri (TD)*, nr. 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 29.

Huzur-ı Hümayun Müderrisleri Defteri (HHMD), nr. 45.

Millet Kütüphanesi, *Tarik Defteri (TD)*, nr.56; 57; 58; 59; 60; 61; 62; 64; 65; 66; 67.

Süleymaniye Kütüphanesi, *Tarik Defteri (TD)*, nr. 3844; 3845.

Taksim Atatürk Kitaplığı, *Tarik Defteri (TD)*, nr. 080, 094.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, *Tarik Defteri (TD)*, nr. 1649

Kitap ve Makaleler

Ahmed Cevdet Efendi. (1309). *Tarih-i Cevdet Dersaadet*: Matbaa-i Osmaniye, 1309. XII.

Ahmed Lütfi Efendi. (1291). *Lütfi Tarihi*. Dersaadet: Darü't-tıbaatıl Amire. V.

Ayverdi, Samiha. (1999). *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Akkan, Erdoğan, Tuncel, Metin. (2005). "Kemaliye", *DİA*, XXV, 236-237.

Akkutay, Ülker. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Balcı, Ramazan. (2010). *Enderunlu Hafız İlyas Ağa'nın Hatıraları, Saray Günlüğüm*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.

Beydilli, Kemal. (2001). *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı.

Esad Efendi. (2000). *Vakanüvis Efendi Tarihi*. hazırlayan Ziya Yılmaz, İstanbul: OSAV.

Esad Efendi (2005). *Üss-i Zafer*. hazırlayan Mehmet Arslan. İstanbul: Kitabevi.

Güldöşüren, Arzu, (2013). *II. Mahmud Dönemi Osmanlı Uleması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

Haskan, Mehmet Nermi. (2001). *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*. İstanbul: Üsküdar Belediyesi. II.

Her Yönüyle Kemaliye Eğin. (1996). İstanbul: T.C. Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal. (1998) *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergah Yayınları. II.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal. (1955). *Son Hattatlar*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

İsfendiyaçoğlu, Fethi. (1952). *Galatasaray Tarihi. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları. I.*

Mardin, Ebülula. (1966). *Huzur Dersleri*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası. I-III.

Mehmed Süreyya. (1308). *Sicill-i Osmani*. Matbaa-i Amire. I-IV.

Mehmed Süreyya. (1996) *Sicill-i Osmani*. hazırlayan Nuri Akbayan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. I-VI.

Menekşe, Ömer. (1996). *Kemah Alimleri (Geçmişten Günümüze)*. İstanbul.

Öztuna, Yılmaz. (1996). *Devletler ve Hanedanlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. II.

Şahin, İlhan. (2005). “Kemah”, *DİA*, XXV, 219-220.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (1988). *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*. Ankara: TTK.

Yıldız, Mehmet. (1995). *Abdülhak Molla ve Tarih-i Liva'sı: tahlil ve tenkidli metin*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yurdakul, İlhami. (2008). *Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilatı'nda Reform (1826-1876)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Süreli Yayınlar

Takvim-i Vekâyi, 25 CA 1247, nr. 1; Selh N 1247, nr. 16, s. 1; 4 Z 1247, nr. 25; 27 N 1249, nr. 77, s. 1; 6 S 1251, nr. 102, s. 1; 29 R 1251, nr. 110, s. 2.